

Universiteit
Leiden

The Netherlands

Balanceren tussen publiek en politiek: de competenties van de cultureel ondernemende professional en processen van burgerschapsvorming

Heshmat Manesh, M.R.

Citation

Heshmat Manesh, M. R. (2022, September 28). *Balanceren tussen publiek en politiek: de competenties van de cultureel ondernemende professional en processen van burgerschapsvorming*. Uitgeverij SWP, Amsterdam. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3484884>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3484884>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

4

Zafer Yurdakul

was twee jaar toen hij met zijn moeder, broers en oom verhuisde uit het bergdorp Sivas in Centraal Turkije naar Ankara. Zijn vader was sinds 1965 als gastarbeider in Nederland werkzaam. In Ankara rondde Yurdakul zijn middelbare school af. Hij deed aan verschillende sporten. Daarnaast had hij vanaf zijn veertiende een kleine onderneming; hij runde een kiosk samen met zijn broer, ze verkochten tabak, drank, tijdschriften en kranten. In 1980 besloot zijn familie om in Nederland te gaan wonen. Hij studeerde aan de Pedagogische Academie en heeft aansluitend vier jaar Sociale Academie gedaan. Na zijn HBO-opleiding studeerde hij aan de Universiteit van Amsterdam politicologie en theaterwetenschappen. Hij was van 1990 tot 2000 fractievoorzitter van D66 in stadsdeelraad De Baarsjes Amsterdam, van 2002 tot 2006, D66 Gemeenteraadslid Amsterdam en van 2008 tot 2016 Lid van de Raad van Toezicht van Circus Elleboog. Naast zijn directeurschap bij Podium Mozaïek is hij Statenlid en woordvoerder Financiën, Media en P&O, Lid van de commissie Mobiliteit en Financiën, Vicevoorzitter van Provinciale Staten, D66 regio: Amsterdam-West.

Podium Mozaïek

op weg naar lichte gemeenschapsvorming

Inleiding

Podium Mozaïek is opgericht om burgerschapsvorming door middel van cultuurparticipatie in de regio Amsterdam-West te stimuleren. De achtergrond is een accentverandering in het integratiedebat van de jaren 2000, toen er een verschuiving plaatsvond van een sociaaleconomische benadering naar cultuurparticipatie. In Amsterdam-West bestond er tot in de jaren 2000 bijna geen culturele infrastructuur. Dit blijkt uit diverse cijfers en beleidsnota's en onderzoeksrapporten die door de Gemeente Amsterdam of in opdracht van haar over de regio zijn gemaakt. (Marcel Zwart, 2006). Als reactie hierop werd Mira Kho in 2000 aangesteld als gemeentelijke hoofdcoördinator van de regio West²⁷ om cultuurparticipatieprojecten op te zetten. "Toen ik de opdracht kreeg, hadden wij te maken met een woestijn, er waren geen culturele instellingen of podia, maar ook geen uitgaansgelegenheden voor jongeren." (Kho, 2016) Stadsadviseur Michael Wimmer (2002) bevestigt in zijn kritische onderzoeksrapport dat er geen sporen van cultuurparticipatie in de regio Amsterdam-West te vinden waren. In 2000 kreeg West van zowel de lokale als centrale overheid een hoge urgentie vanwege de toename van

27 In 1996 werd Bureau Parkstad opgericht met de opdracht om de fysieke, sociale en culturele infrastructuur te vernieuwen.

radicalisering onder jongeren, de verpaupering van woonwijken en de hoge werkloosheid. Huizen werden gerenoveerd en de Gemeente Amsterdam zette arbeidsparticipatietrajecten op en zette in op de bestrijding van criminaliteit. De regio had ook problemen met de emancipatie van de bevolking met een migratieachtergrond, armoede en discriminatie, werkgelegenheid en een hoog percentage schooluitval. Na de moord op Theo van Gogh in 2004 bleek dat de dader uit Amsterdam-West afkomstig was. De vraag drong zich op: hoe kan radicalisering van jongeren worden tegengehouden en hoe kan de kracht van kunst en cultuur worden ingezet om het leven van de bewoners in deze regio te verbeteren?

In de jaren 2000 werd cultureel burgerschap toegevoegd aan het cultuurparticipatiediscours. Daarmee werd cultuurparticipatie nadrukkelijker in een maatschappelijke context geplaatst. Midden jaren 2000 startte de Gemeente Amsterdam met nieuw beleid getiteld Koers Nieuw-West (2010).²⁸ Daarin werd aangegeven dat kunst en cultuur de potentie heeft om bij te dragen aan sociale cohesie en *empowerment* van bewoners, in het bijzonder jongeren. Beleidsmakers spraken over sociale en culturele investeringsprogramma's. 'Koers Nieuw-West' was een pleidooi voor cultuurparticipatie op drie fundamentele gebieden: cultuureducatie, samenwerkingsverbanden met de cultuursector en cultuurmanifestatie. De bedoeling was om jongeren te stimuleren een eigen identiteit te ontwikkelen, onder andere door middel van de ontdekking en ontwikkeling van hun artistieke talenten. Tegelijkertijd wilde men jongeren mede-eigenaar maken van het cultureel kapitaal van de samenleving door hen kennis te laten maken met een divers cultureel erfgoed. Sociaalwerker Janny Donker (2007) onderzocht de mogelijkheid om culturele diversiteit in te zetten bij cultuurparticipatie. Donker stelt in haar onderzoek dat het bijna onmogelijk is om het culturele kapitaal van bevolkingsgroep niet medebepalend te laten zijn voor culturele identiteitsvraagstukken. Daarmee gaat ze in tegen een cultureel nationalistische opvatting. Er werd door Donker gesproken over het stimuleren en vergroten van uitdrukkingsvaardigheden, met de bedoeling om sociale competenties en vaardigheden, en daarmee burgerschap van jongeren, te verbeteren.

Tegen deze achtergrond stelde CO-professional Zafer Yurdakul voor om de organisatie Podium Mozaïek op te zetten. Hij kende het stadsdeel vrij goed en erkende de culturele en maatschappelijke relevantie van een culturele

²⁸ Het doel van Koers Nieuw West was om de maatschappelijke positie van alle bewoners in West binnen tien jaar sociaal en cultureel te verbeteren.

instelling in het midden van Nieuw-West. Hij zag dat er steun was bij stadsbestuurders en schakelde zijn netwerk in voor het opzetten van het podium. In 2005 werd de instelling opgericht en Yurdakul is tot op heden directeur. Het podium vestigde zich in de voormalige Pniëlkerk. Het wil een ontmoetingsplaats zijn voor de diverse culturen van Amsterdam.²⁹ De instelling wordt behalve door de eigen inkomsten gefinancierd door diverse particuliere en publieke fondsen, sponsors, lokale en landelijke overheden en fondsen buiten Nederland. Het podium neemt inmiddels een belangrijke plaats in te midden van interculturele projecten in heel Amsterdam.

Het publiek van het podium bestaat uit drie groepen:

- 1 Een middenklasse publiek met een hoge mate van cultuurparticipatie, hoog opgeleid en actief op de arbeidsmarkt. Deze publieksgroep heeft het kenmerk van een lichte gemeenschap met een reflectieve houding en is voorstander van de culturele inclusiviteitsbenadering. De groep heeft een ruim netwerk op de arbeidsmarkt en is actief in de cultuursector. De CO-professionals van de instelling treden voor deze groep vaak op als facilitators.
- 2 Een publiek dat laaggeletterd is met kenmerken als hoge werkloosheid, een hoge mate van schooluitval en lage cultuurparticipatie. Deze groep is vaak afkomstig uit zware gemeenschappen met een lage sociale cohesie en heeft de neiging om culturele identiteit exclusief te benaderen. Mensen van deze publieksgroep hebben een beperkt sociaal en cultureel netwerk. De CO-professionals introduceren en propagere bij deze publieksgroep een cultureel inclusieve identiteit en wijzen de cultureel exclusieve identiteit af.
- 3 Een publieksgroep van jeugd en jongeren uit diverse sociale en culturele milieus met een beperkt netwerk op de arbeidsmarkt. De CO-professionals proberen de jeugd met pedagogische en educatieve activiteiten de democratische basisprincipes van het concept burgerschap bij te brengen. Het jongerenpubliek zit op de middelbare school, volgt een vervolgonderwijs of heeft deze recent afgerond. De CO-professionals proberen deze groep met talentontwikkeling en *empowerment* projecten te ondersteunen.

²⁹ De verbouwing van de Pniëlkerk tot dit brede podium werd mede mogelijk gemaakt door het Europese Structuurfonds Urban 2 en de Gemeente Amsterdam. Het biedt een breed aanbod op het gebied van podiumkunsten, politiek debat en cultuureducatie. Het gebouw heeft een theater/filmzaal, twee studio's, diverse kantoorruimtes, een productiehuis, een theatercafé en een restaurant.

Keuze Podium Mozaïek

Het podium is een succesvoorbeeld van cultuurparticipatie en neemt een bijzondere positie in als multicultureel kunstpodium dat een breed publiek trekt. De instelling voorziet in de behoefte van het publiek dat afkomstig is uit de stedelijke regio met een cultureel pluriforme samenstelling.

Bij dit kunstpodium zien we nieuwe ontwikkelingen die we bij Kulsan en Marmoucha niet zijn tegengekomen. De instelling heeft een eigen fysiek podium en richt zich niet op één minderheidsgroep. Het gros van het publiek bestaat uit mensen met een migratieachtergrond van voornamelijk tweede en derde generatie Turkse en Marokkaanse Nederlanders, en een ander deel bestaat uit een Nederlands middenklasse publiek met een voorkeur voor multidisciplinaire kunst- en cultuurprojecten. Daarnaast komen er verschillende publieksgroepen met een diverse etnische achtergrond. Ten slotte komt er een kleine publieksgroep van mensen van autochtone afkomst die in de buurt wonen.

Uit deze casestudie zal blijken dat Yurdakul een andere positie in de cultuursector inneemt dan de CO-professionals van Kulsan en Marmoucha. De netwerkstrategieën worden ontwikkeld met het doel zoveel mogelijk mensen van diverse etnische achtergronden bij de programma's te betrekken. Dit neemt niet weg dat we in Yurdakuls professionele handelen in tal van opzichten patronen kunnen ontdekken die wij ook tegenkwamen bij CO-professionals als Divendal, Dalkiran en Salhi. Dit zien we bij zowel positietoewijzing als positieverwerving, en ook bij de meeste samenwerkingsverbanden en overlevings- en netwerkstrategieën die Yurdakul inzet voor cultuurparticipatiepraktijken. Deze hebben als doel burgerschapsvorming bij zijn publiek te bevorderen.

Het middenklasse publiek vormt bij Marmoucha niet de meerderheid, maar bij Podium Mozaïek wel. Deze groep vormt een 'lichte gemeenschap' op vergelijkbare wijze als het middenklasse publiek van Marmoucha. Podium Mozaïek wijst een cultureel hiërarchische benadering van hoge of lage cultuur af. Naar mijn inzicht gaat ook het publiek van Podium Mozaïek op een subtiel wijze om met de onderlinge culturele machtsverhoudingen. Het middenklasse publiek van Podium Mozaïek vormt een pluriform elitepubliek dat culturele verschillen als een gegeven ervaart en meent dat deze verschillen niet tot conflicten hoeven te leiden. Dit pluriforme elitepubliek heeft een hoog reflectieniveau. Het beschikt doorgaans over een aanzienlijk cultureel en sociaal kapitaal buiten de eigen gemeenschap. Deze pluriforme groep bestaat uit sociale stijgers die voor het behoud van hun nieuwe leefstijl en hun persoonlijke maatschappelijke

verworvenheden meer op een sociaal en cultureel vriendennetwerk leunen dan op hun familienetwerk: ze hebben hun 'zware gemeenschap' verlaten en kiezen voor lichtere gemeenschapsvorming.

De 'zware gemeenschap' kenmerkt zich door veel sociale verplichtingen en een sterke integratie. De samenhang van zo'n gemeenschap baseert zich op gedeelde normen en waarden waaraan de leden zich moeten conformeren, zoals religieuze tradities of ideologieën. Zware gemeenschappen zijn vaak exclusief, hebben een systeem van morele plichten en eisen een bepaald gedrag binnen bepaalde vastgestelde normen. De leden van een 'zware gemeenschap' gaan uit van vaste ideeën en zijn minder reflectief van aard. In tegenstelling tot deze 'zware gemeenschappen' hebben wij in dit onderzoek te maken met een publieksgroep die een lichte gemeenschap vormt. Het concept 'lichte gemeenschap' benadrukt het feit dat individuen zonder ernstige gevolgen hun gemeenschap kunnen verlaten of op basis van individuele voorkeuren bepaalde identiteiten aan kunnen nemen.

De groep die kiest voor lichte gemeenschapsvorming neemt bij het publiek van Podium Mozaïek steeds verder toe en vormt inmiddels de meerderheid. Er is een aanzienlijke toename van sociale mobiliteit waarneembaar, wat geïnterpreteerd kan worden als elitevorming binnen de Marokkaans- en Turks-Nederlandse gemeenschap. Deze sterke toename kwamen wij bij de andere casestudies minder tegen. Het streven naar 'lichte gemeenschapsvorming' confronteert Podium Mozaïek met de vraag op welk publiek het Podium zich nu het beste kan richten.

Het Podium stelt, net als bij de andere casestudies te zien is, burgerschapsvorming centraal in zijn culturele activiteiten. De instelling toont meer variatie als het gaat om culturele uitdrukkingsvormen; men maakt gebruik van theater, oral history, muziek, schilderkunst, tentoonstellingen en sociaal artistieke projecten. Er zijn diverse organisaties in het gebouw gevestigd, van productiehuizen tot festivals. Bij het Podium worden politieke, culturele en maatschappelijke debatten georganiseerd. Er worden daarnaast presentaties gehouden en festivals georganiseerd, en er wordt aandacht besteed aan de ontmoeting tussen jong en oud, en tussen inwoners van West en daarbuiten. Het Podium biedt een mengeling van verschillende kunst- en cultuurprojecten die zich richten op de buurt, de stad of heel Nederland, maar de instelling heeft ook een internationaal bereik met thema's als de dekolonisatiegeschiedenis of het slavernijverleden van Nederland. Door burgerschapsvorming centraal te stellen onderscheidt de organisatie zich, net als Kulsan en Marmoucha, van andere kunstpodia. Dit podium ontleent zijn esthetische identiteit mede aan het nieuwe publiek uit de stedelijke

regio met zijn pluriforme samenstelling. Deze nieuwe elite vormt een inspiratiebron voor de hoofdprogrammering.

Werkwijze onderzoek

De gegevens van deze casestudie heb ik langs verschillende wegen verzameld. Ik heb verschillende keren een interview met Yurdakul gehouden. Daarnaast heb ik diepgaande gesprekken gevoerd met kunstenaars, theatermakers, publicisten, een gemeentelijke cultuurambtenaar en een bestuurslid van stichting Podium Mozaïek. Gedurende vijf jaar heb ik op verschillende tijden deskresearch verricht en observatierapporten over de bijeenkomsten samengesteld. Tevens heb ik literatuur en beleidsnota's bestudeerd. Voor de opbouw en samenstelling van dit onderzoek heb ik diverse keren aan CO-professionals zoals Yurdakul en zijn medewerkers om reflecties gevraagd. Uit de gegevens van dit onderzoek kwamen diverse thema's naar voren: positionering t.o.v. cultuurbeleid, cultureel burgerschap, programmering en publiekswerving, netwerkstrategieën en samenwerkingsverbanden, publieksontwikkeling, ondernemende houding tegenover het concept cultureel ondernemerschap en opkomst van cultureel pluriforme elitevorming. Deze verschillende thema's heb ik in dit onderzoek onder vier hoofdthema's geordend:

- 1 Burgerschapsvorming door cultuurparticipatie
- 2 Positionering
- 3 Netwerkstrategieën
- 4 Pluriforme culturele elitevorming

Binnen deze vier thema's analyseer ik de drie al eerder gehanteerde beroepscompetenties: professionele kennis en inzichten, professionele beroepsvaardigheden en professionele reflectieve houding.³⁰

Uit dit onderzoek kan worden afgelezen dat de instelling niet alleen door de proactieve houding van Yurdakul heeft kunnen ontstaan. Het samenkomen van verschillende ontwikkelingen is op verschillende manieren medebepalend geweest, zoals de herstructurering en nieuwe aanbestedingen binnen de sociale sector omtrent Welzijn- en Opbouwwerkorganisaties, nieuwe aanbestedingen voor culturele diversiteit en nieuwe mogelijke samenwerking met diverse instellingen, zoals ondersteuning van gemeentelijke instellingen

30 Zie verder bij de casestudies van Kulsan, werkwijze onderzoek.

en betrokken ondernemers, woningcorporaties en de bereidheid van de fondsen. De problematische ontwikkelingen rond Amsterdam-West in 2000 hebben deze processen versneld. Yurdakul had als CO-professional zicht op deze problematiek en heeft hier met zijn proactieve houding op ingespeeld. Dankzij zijn reflectief vermogen heeft Podium Mozaïek zijn maatschappelijke relevantie op de lange termijn kunnen borgen.

Burgerschapsvorming door cultuurparticipatie

Podium Mozaïek koppelt burgerschapsvorming aan cultuurparticipatie en neemt daarmee een bijzondere positie in binnen de cultuursector. De organisatie heeft een breed aanbod, variërend van theaterprogrammering tot actieve cultuurparticipatie voor een stedelijk middenklasse publiek met een pluriforme samenstelling. Cultuurparticipatie wordt door de instelling gezien als de context waarbinnen het publiek een reflectieve houding met betrekking tot burgerschap kan ontwikkelen. Daarmee stimuleert het Podium de ambitie van zijn publiek om aan een cultureel inclusieve identiteit te werken. Het merendeel van het publiek gaat niet naar andere kunstopodia.

Podium Mozaïek heeft bij de diverse publieksgroepen voor verschillende strategieën gekozen. Yurdakul stelt dat zijn instelling aan drie thema's werkt: het ondersteunen van lichte gemeenschapsvorming, het bevorderen van sociale cohesie en het ontwikkelen van burgerschapsvaardigheden en talent. De instelling benadert burgerschap vanuit een hybride identiteitsconcept, waarbij de nadruk ligt op inclusiviteit en culturele burgerschapsrechten. Burgerschap wordt zowel individueel als collectief opgevat.

Podium Mozaïek kent drie publieksgroepen, die elk op een eigen manier benaderd worden: de nieuwe middenklasse, incidentele bezoekers en jongeren.

Nieuwe middenklasse: ondersteuning van lichte gemeenschapsvorming

Met cultuurparticipatie richt de instelling zich voornamelijk op het nieuwe middenklasse publiek; mensen met een hoge opleiding, afkomstig uit verschillende stedelijke regio's. Zij hebben een diverse sociale en culturele achtergrond. Dit publiek bestaat uit zowel autochtonen als mensen met een tweede en derde generatie migratieachtergrond. Deze middenklasse publieksgroep doet veel aan cultuurparticipatie en heeft een ruim netwerk in de cultuursector en op de arbeidsmarkt. De instelling voorziet in de behoefte van deze publieksgroep met thema's als politieke ideeënvorming, culturele pluriformiteit, culturele

inclusiviteit en cultureel burgerschap. Het Podium ondersteunt en begeleidt het publiek door middel van de programmering bij zelfarticulatie en de vorming van een eigen identiteit. Yurdakul is zich ervan bewust dat het merendeel van zijn publiek afkomstig is uit de stedelijke regio en getypeerd kan worden als een 'lichte gemeenschap'.

De burgerschapsvisie bij deze publieksgroep is levendig en berust niet op sterke onderlinge religieuze of cultuurhistorische banden of op nationalisme. Deze publieksgroep kan ook worden aangeduid als een licht homogene gemeenschap: men is bereid incidenteel te participeren en is onderling selectief solidair. De betrokkenheid van de groep hangt af van de leefstijl, die verschillende vormen aanneemt en steeds in beweging is.³¹

Reflecteren op ontwikkelingen van deze – grootste – publieksgroep is voor het podium van groot belang en vraagt een zeer flexibele houding van de CO-professionals. Podium Mozaïek probeert met deze publieksgroep een gelijkwaardige relatie te ontwikkelen, terwijl ze dit publiek ook stimuleert een cultureel inclusieve identiteit en een inclusieve visie op burgerschap te ontwikkelen. Deze publieksgroep neemt een reflectieve houding aan ten aanzien van zijn inclusieve opvatting van identiteit. De mensen in deze publieksgroep kunnen worden omschreven als sociale stijgers. Zij hebben een cultureel kritische houding en wijzen culturele assimilatie af.

De CO-professionals van de instelling hebben een dynamische samenwerking met deze groep en zorgen dat zij op de hoogte blijven van de culturele habitus en de maatschappelijke positie van deze publieksgroep, die steeds minder geloof hecht aan zware ideologieën of zware religieuze overtuigingen. Er is een lichte vorm van ideologie en religieuze overtuiging bij het middenklasse publiek waarneembaar. Dit neemt niet weg dat deze groep nog wel een relatie onderhoudt met de 'zware gemeenschap' waar zij uit voortkomen. Deze sociale stijgers bewaken hun emancipatie en leefstijl door afstand te houden tot tradities van hun gemeenschap. Zij lopen gevaar om uit hun

31 De voorbeelden van leefstijl in dit onderzoek gaan vaak over wat voor soort muziek mensen leuk vinden, welke vakantiebestemmingen zij interessant vinden naast het land van herkomst, hoe zij nieuwe vriendschappen aangaan en hoe zij liefdesrelaties vormgeven (zij kiezen niet meer vanzelfsprekend voor een huwelijk). Deze leefstijlen zijn niet statisch van aard en veranderen van vorm. Tot voor kort was Rai-muziek bij Nederlandse jongeren met een Noord-Afrikaanse achtergrond populair, maar tegenwoordig is hiphop-muziek het meest populair. Jongeren imiteren gedrag, taalgebruik en kleding van hun idolen van hun muziekwereld.

gemeenschap gezet te worden. In diverse observatierapporten over dit publiek zie ik dat er voor het behoud van de eigen positie en leefstijl steeds vaker een alliantie met de stedelijke middenklasse wordt gezocht, zowel de autochtone als die met een migratieachtergrond. Dit is te zien aan vriendschappen die tijdens opleidingen, op de werkvloer of met de burens worden gesloten. Met het verlaten van de eigen 'zware' gemeenschap moet dit publiek grote stappen nemen om aansluiting te vinden bij een nieuwe gemeenschap.

Incidentele bezoekers: bevorderen van sociale cohesie bij de buurtbewoners

Deze publieksgroep bezoekt activiteiten van Podium Mozaïek op projectbasis. Zij doen niet vaak aan cultuurparticipatie en ontleen hun identiteit aan de buurt waar zij geboren en getogen zijn. Het gaat hier over de buurtbewoners van West. Deze publieksgroep wordt door het Podium gestimuleerd om kennis te maken met culturele inclusiviteit. In samenwerking met stadsdeelambtenaren, sociaal werkers en medewerkers van buurtklinieken worden community art projecten opgezet, die als doel hebben burens met elkaar in contact te brengen. Waar nodig kunnen voor bepaalde problemen direct de juiste instanties worden aangesproken. Burgerschapsvorming gaat hier over het creëren van sociale cohesie en het verkleinen van de kloof tussen het lokale politieke bestuur en maatschappelijke instituties. De missie van de instelling gaat niet enkel over de artistieke waarde van kunst en cultuur, maar ook over de sociale kant van de esthetische beleving. Mensen die kennismaken met kunst ontwikkelen tegelijkertijd andere perspectieven op de samenleving. Volgens Yurdakul opent verbeeldingskracht zowel individuele als maatschappelijke perspectieven; beide dragen bij aan de ontwikkeling naar volwaardig burgerschap. Bij deze publieksgroep richt het Podium zich op het stimuleren van maatschappelijke participatie, het ontwikkelen van emancipatie en het bestrijden van sociaal isolement. Podium Mozaïek speelt bij deze publieksgroep een sociaal en cultureel activerende rol. Sociaal ondernemer Nies Medema (2020) bevestigt dit: "Podium heeft toegang tot doelgroepen die de gemeente minder goed bereikt."

Jongeren: burgerschapsvaardigheden en talentontwikkeling

Podium Mozaïek probeert bij deze publieksgroep door middel van cultuurparticipatie een cultureel inclusieve identiteit en burgerschapsvaardigheden te ontwikkelen. Het jeugdige publiek bezoekt de instelling

voornamelijk via samenwerkingsverbanden van diverse educatieprojecten en cultuurprojecten van buurtcentra. Met behulp van een pedagogische aanpak worden jongeren gestimuleerd na te denken over thema's als identiteit, burgerschap en rechten en plichten in een democratische samenleving.

Het jongvolwassen publiek is in opleiding of heeft deze net afgerond. Deze publieksgroep is naast het lichte-gemeenschaps-publiek de belangrijkste groep bezoekers; zij kennen de cultuursector van buitenaf. De instelling begeleidt jongeren van deze publieksgroep door middel van talentontwikkelingsprojecten op het gebied van kunst, theater, publieksdebatten en het werken aan naamsbekendheid. Door workshops worden sommige deelnemers opgeleid als moderator van publieke debatten. De jongerenpublieksgroep is hoogopgeleid, maar niet kapitaalkrchtig en heeft een beperkter netwerk binnen de cultuursector dan de publieksgroep van de lichte gemeenschap. Zij heeft ook geen sterke positie op de arbeidsmarkt. Deze jongeren worden bij Podium Mozaïek gezien als bezoekers, maar ook als potentiële artiesten. De instelling stimuleert dat zij onder elkaar lichte vormen van gemeenschap opbouwen. Talentontwikkeling vindt plaats via artistieke projecten die voor identiteitsontwikkeling zorgen (Maïke Kooijmans, 2009 en Judith Metz, 2014). Deze publieksgroep ervaart haar identiteit als hybride en is vaak voorstander van cultureel inclusief burgerschap. Yurdakul (2018) ziet zijn werk als het "empoweren van jongeren voor het verbeteren van hun maatschappelijke positie."

Tijdens dit onderzoek heb ik Yurdakul regelmatig de vraag gesteld hoe hij kijkt naar de positie en de visie van Podium Mozaïek. Hij sprak, met diverse projecten als voorbeeld, over zijn persoonlijke geschiedenis, maar ook over zijn professionele aanpak en de manier waarop hij zijn maatschappelijke betrokkenheid vertaalt naar zijn handelen als CO-professional. Hij zei vaak dat de programmering van zijn instelling Podium Mozaïek maatschappelijk relevant behoorde te zijn; de stad zelf fungeerde daarbij als inspiratiebron. Over burgerschapsvraagstukken zei hij:

Ik ken het begrip cultureel burgerschap niet voldoende uit de literatuur, maar wat ik wel begrepen heb, is dat het niet ver van mijn activiteiten af staat. Wat ik doe, is bijdragen aan visievorming, opinievorming en een soort lichte gemeenschapsvorming. Ik ben voor culturele inclusiviteit en ik laat de stem van de mensen die elders minder gehoord worden, bij ons spreken. (2018, interview)

De verbinding van cultuurparticipatie met maatschappelijke vraagstukken staat hoog op zijn agenda. Kho (2015) onderschrijft de visie van Yurdakul:

Een professional kan mensen confronteren met beelden. Kunst communiceert makkelijker, spreekt makkelijker tot de verbeelding, bouwt makkelijker bruggen. Een podium als Podium Mozaïek is waardevol voor de ontwikkeling van plekken in grootstedelijke gebieden met mensen die een bepaalde achterstand hebben of geïsoleerd zijn of behoefte hebben aan een nieuwe programmering die met hun huidige culturele leefomgeving te maken heeft.

Hier wordt de context van cultuurparticipatie gerelateerd aan maatschappelijke en individuele ontwikkeling. Kho's visie sluit aan bij de drie publieksgroepen van Podium Mozaïek. Wat dat betreft definiëren Yurdakul en Kho de functie van de CO-professional net als Dzur (2008) die met zijn theorie over 'restorative justice' aangeeft dat wij in democratische samenlevingen hervormingsgezinde professionals nodig hebben die burgers competenties leren voor het omgaan met razendsnel veranderende leefomgevingen.

Resumerend: door een gerichte doelstelling met betrekking tot de verschillende publieksgroepen zetten de CO-professionals van Podium Mozaïek beroepscompetenties in om aan burgerschapsvorming te werken met concepten als lichte-gemeenschapsvorming en sociale cohesie. Zij versterken vaardigheden met betrekking tot burgerschapsvorming en talentontwikkeling. Hiervoor hebben ze, naast praktijkervaring, professionele kennis en inzicht nodig en moeten ze de ontwikkelingen van hun publieksgroepen bijhouden. Voor positionering en samenwerkingsverbanden met publiek en instanties worden door de CO-professionals van de instelling netwerkstrategieën ontwikkeld. De beroepsmatige vaardigheden en houding stellen de CO-professionals in staat om zich cultureel en maatschappelijk te profileren en waar nodig de publieksgroepen in hun ontwikkeling bij te staan. Podium Mozaïek neemt afstand van de liberaal socialistische, sociaaleconomische, liberaal individualistische en juridische benadering van het concept burgerschap. De instelling legt de nadruk op cultureel burgerschap met thema's als burgerrechten, inclusieve culturele identiteit en propageert lichte gemeenschapsvorming. Hiermee proberen de CO-professionals de paradigma's van de individuele of collectieve benadering van het concept burgerschap te overstijgen. Yurdakul en Kho zijn in de woorden van Dzur het prototype professional dat herstelwerkzaamheden verricht en ongelijke machtsverhoudingen door middel van cultureel inclusief burgerschap probeert te

herstellen. Podium Mozaïek omarmt het concept 'lichte gemeenschapsvorming' en creëert daarmee de kans om te werken aan een cultureel inclusieve identiteit van zijn publiek. Door deze beroepsmatige positionering hebben de CO-professionals van het podium een dynamische relatie met het publiek ontwikkeld, in een faciliterende dan wel pedagogische rol.

Burgerschapsvorming bij Podium Mozaïek

Zoals ik eerder heb aangegeven wordt door CO-professionals voor het ontwikkelen van burgerschapsvorming met vier hoofdthema's gewerkt: ondersteuning van lichte gemeenschapsvorming, stimuleren van sociale cohesie, en ontwikkeling van burgerschapsvaardigheden en talenten.

Het publiek van de instelling wordt niet op basis van etniciteit of migratieproblematiek benaderd, maar als volwaardige burgers. Dit zorgt ervoor dat de nadruk minder op het verschil tussen migrantenpubliek en Nederlands publiek komt te liggen. Met andere woorden: voor het Podium is burgerschap inclusief. Nederlanderschap heeft bij Podium Mozaïek geen hiërarchische betekenis; burgerschap gaat hier over gelijkwaardigheid. Met cultureel inclusieve burgerschapsvorming wijkt Podium Mozaïek af van de positietoewijzing waarbij Nederlanders met een migratieachtergrond gestimuleerd zouden moeten worden cultureel te participeren teneinde culturele assimilatie te bevorderen. In tegenstelling tot het cultureel dominante assimilatie vertoog wordt de identiteit van het publiek benaderd vanuit culturele diversiteit en cultureel inclusief burgerschap, waarbij het Podium probeert religie, klassenverschil, gender en etnische achtergrond te overstijgen. Daarbij legt de instelling de vinger op een van de essentiële kenmerken van het concept cultureel burgerschap, namelijk dat burgerschap inclusief van aard moet zijn.

Ex-bestuurslid Özkan Gölpinar (2015)³² van het Podium stelt tijdens een intern gesprek met de medewerkers dat cultureel inclusief burgerschap het uitgangspunt van Podium Mozaïek behoort te zijn:

Ik geloof dat cultureel burgerschap een goede definitie is. Dit bevat verschillende facetten, sociale en culturele. Je kan naar mijn mening ook kunstprojecten met zo'n definitie beter duiden. En het maakt niet uit of wij het over community art of over autonoom hoogstaande kunstwerken hebben. Het concept cultureel burgerschap kan inclusief zijn, maar ook hybride. En het kan een artistieke maar ook een sociale

32 Observatierapport van Sharog Heshmat Manesh van 2015.

betekenis hebben. Hierdoor wordt Podium Mozaïek mede verlost van integratievraagstukken. Het recht om een eigen verhaal te hebben: dat stimuleren wij bij Podium Mozaïek.

Gölpinar is op zoek naar concepten om de artistieke projecten die maatschappelijke vraagstukken thematiseren te duiden. Hij vindt cultureel burgerschap een goede optie. In zijn artikel 'Niet meer zonder jou', (2016) analyseert hij dit concept. Volgens Gölpinar biedt cultureel burgerschap een oplossing voor de kunstmatige scheidslijnen tussen het sociale en culturele domein. Daarin ligt de waarde van het concept. Cultureel burgerschap heeft immers zowel een artistieke als sociale betekenis.

Samenvattend: Yurdakul heeft met behulp van een inclusieve burgerschapsbenadering een eigen positie in het publieke debat over burgerschap gevonden. Daarmee wordt het publiek van Podium Mozaïek verlost van een eendimensionale benadering van integratie- en burgerschapsvraagstukken. Het publiek krijgt de kans de eigen ervaring en leefwereld tot uitdrukking te brengen. Door deze manier van denken creëert de instelling ruimte om te reflecteren op zowel de sociale als culturele positie van haar publiek. Daarbij is het van groot belang dat een CO-professional beroepsmatige competenties bezit om aan eigen positieverwerving te werken.

Cultuurparticipatie bij Podium Mozaïek

Door middel van cultuurparticipatie wordt bij het Podium gewerkt aan culturele identiteitsvorming, zelfarticulatie en cultureel eigenaarschap met als doel een eigen verhaal te ontwikkelen. Kunst- en cultuurprojecten worden ingezet om het impactverhaal van het publiek om te zetten in een hulpverhaal.³³ Er wordt gewerkt aan kunsteducatie met een kritische pedagogische aanpak en met regelmaat wordt er aandacht besteed aan talentontwikkeling en *empowering*. Volgens Kho (2015) moet Podium Mozaïek gezien worden als tussenruimte:

Wanneer je het publiek in de gelegenheid stelt om met elkaar in gesprek te gaan en daarin probeert hun eigen verhalen te laten ontwikkelen. Als je jouw mening of pijn kan delen om vervolgens nieuwe kracht te vinden. Bij Podium Mozaïek kunnen voorzichtige

33 Voor de definitie van impact- en hulpverhaal verwijst ik naar hoofdstuk 1.

stappen gezet worden naar burgerschap, in plaats van integratiebeleid of inburgeringscursussen waar gedragsnormen van mensen door de dominante cultuur vastgesteld worden.

Door middel van deze tussenruimte kunnen mensen hun impactverhalen omzetten in hulpverhalen, aldus Kho. Deze tussenruimte biedt jongeren een veilige omgeving om te oefenen met hun eigen versie van cultureel burgerschap. Met deze pedagogische benadering, gedragen door Yurdakuls opvattingen over inclusiviteit, ondersteunt het Podium publieke visievorming en zelfarticulatie, belangrijke dimensies van cultureel burgerschap.

Uit het onderzoeksrapport van bureau Advies en Atlas in 2010 'Waarde van Podium Mozaïek in beeld', blijkt dat de cultuurparticipatie in Amsterdam-West vergeleken met tien jaar eerder aanzienlijk is verbeterd. Deze verbetering wordt voor een belangrijk deel in verband gebracht met het werk van het Podium. De effectiviteit van de aanpak wordt in het onderzoeksrapport vanuit verschillende invalshoeken geanalyseerd. Ook constateert het rapport dat de activiteiten op het gebied van cultuurparticipatie hebben geleid tot opwaardering van woningen in de buurt van de instelling.³⁴

Podium Mozaïek richt een deel van zijn aandacht rechtstreeks op het publiek uit de buurt. De instelling biedt programma's met muziek en dans voor jonge kinderen, gebaseerd op de bijdrage van Turkse moeders in de vorm van volksliedjes en kinderrijmpjes. Om dat voor elkaar te krijgen zijn de medewerkers van de instelling in de buurt van deur tot deur gegaan. De gelegenheid om culturele kennis bij te dragen wordt door mensen uit de buurt op prijs gesteld en vormt een goede start voor het betrekken van ouders bij het culturele leven van hun kinderen.

Veel schoolprojecten worden feestelijk afgesloten met een presentatie in Podium Mozaïek. Ouders met optredende kinderen die via school op de hoogte worden gehouden, zijn eerder bereid om na schooltijd, speciaal voor dit optreden, de instelling te bezoeken. Voor veel ouders is dit de eerste keer dat ze een culturele instelling bezoeken. Ook speelt de organisatie een belangrijke rol bij het aanbod voor Cultureel Kunstzinnige Vorming (CKV) activiteiten op scholen. Ouders geven meestal toestemming aan de

³⁴ Er is hier sprake van gentrificatie: volgens het onderzoeksrapport vertaalt het toegenomen woongegnot zich in de bereidheid een hogere prijs te betalen voor woningen in de buurt van Podium Mozaïek. Tevens wordt door het vastgoedplatform van makelaars voor consumenten en ondernemers, Podium Mozaïek als een van de belangrijke locaties voor het uitgaansleven voor de regio genoemd.

school om met hun kind deze culturele instelling te bezoeken. Bij naschoolse activiteiten zie je dat sommige ouders hun kinderen wel naar het culturele podium willen brengen, maar dat zij niet bereid of in staat zijn hen te begeleiden. Podium Mozaïek zorgt ervoor dat bij bepaalde voorstellingen toezicht is via MOCCA³⁵ of naschoolse opvang. Dankzij het vertrouwen dat ouders in de instelling hebben, kunnen kinderen toch aan bepaalde voorstellingen deelnemen. Het past in de missie en visie van de organisatie om kinderen op jonge leeftijd met cultuur in aanraking te laten komen. Voor Yurdakul is van belang om door een combinatie van een pedagogische en educatieve aanpak cultuurparticipatie te ondersteunen.

Als gevolg van dergelijke cultuurparticipatieactiviteiten ontstaat een nieuw netwerk van mensen, van culturele locaties en programma's, dat bijdraagt aan een rijkere culturele structuur in de stad. De ondervraagde jongeren in het onderzoeksrapport van 2010 'Waarde van Podium Mozaïek in beeld' door bureau Advies en Atlas, zijn positief over hun eigen leefomgeving. In het rapport wordt geen vergelijking gemaakt met andere onderzoeken, maar dit neemt niet weg dat deze gegevens een indicatie geven voor de waardering van het podium. Dit laat ook zien dat er voor jongeren een lichte toename te zien is van eigenaarschap met betrekking tot de eigen leefomgeving. Als gevolg van deelname aan activiteiten bij de instelling, cultuureducatie en jongerenproducties, is er ook een jongerennetwerk ontstaan. Dit netwerk wordt door de organisatie ondersteund en tot op zekere hoogte beschermd en ontwikkeld.

Het netwerk is niet alleen interessant voor de jongeren zelf, maar ook voor culturele instellingen en fondsen. Zij krijgen hierdoor meer zicht op de leefwereld van jongeren en hun beweegredenen om cultureel te participeren. Kho (2015) vindt dat "Kunst nooit de sociale problemen [kan] oplossen. Maar ze kan wel mensen op een andere manier naar dingen laten kijken en erover laten nadenken." Volgens haar kan een CO-professional bepalend zijn voor de toekomstontwikkeling van jongeren. In haar visie kunnen CO-professionals het verschil maken door middel van cultuurparticipatie. Het gaat hier niet zozeer over kunst en cultuur zelf, maar over de instrumentele inzet daarvan in sociale situaties van mensen en op scholen, om hen te leren opkomen voor hun eigen belangen.

35 Stichting Match Onderwijs en Cultuur Amsterdam (MOCCA) verbindt kinderen en cultuur. De organisatie heeft als missie om scholen en het culturele veld samen te brengen en zorgt voor cultuuronderwijs.

Concluderend: activiteiten op het terrein van cultuurparticipatie worden door Podium Mozaïek gedefinieerd als emancipatoir; ze stellen het publiek in de gelegenheid te reflecteren op hun maatschappelijke positie en helpen hen hun eigen verhaal te ontwikkelen. De CO-professionals van Podium Mozaïek werken door hun maatschappelijke kritische houding aan meerstemmigheid en daardoor bevorderen zij het democratische gehalte van de samenleving. Dit is het domein van de professionele beroepsmatige profilering, waarbinnen de effecten van de handelende CO-professional in een breed maatschappelijk perspectief gezien moet worden.

Positionering

Rond 2000 lopen er twee ontwikkelingen parallel: nieuwe makers met een migratieachtergrond zijn in opkomst en er ontwikkelt zich een nieuwe publieksgroep bestaande uit tweede en derde generatie migranten én autochtonen die in kunstpodia van migranten geïnteresseerd zijn. In diverse kunstdisciplines is een duidelijke opkomst van kunstenaars met een migratieachtergrond waarneembaar. Dit wordt bevestigd door het onderzoek van cultuurwetenschapper Buikema en literatuurwetenschapper Meijer (2004) over cultuurparticipatie en migranten in Nederland. Zij beschrijven hoe culturele professionals en programmamakers een eigen positie binnen de culturele sector opeisen. Dit is zichtbaar in de wereld van de film, literatuur, muziek, poëzie, comedy en theater. CO-professional Yurdakul is zelf ook een voorbeeld van deze ontwikkeling. Bovendien probeert hij deze ontwikkeling te versterken door zich in te zetten voor makers en voor het publiek dat naar hun voorstellingen komt.

Over de positie van CO-professionals van instellingen als Podium Mozaïek zegt Kho (2015): "Je zit tussen twee werelden, publiek en politiek, je ziet soms de tekorten van beide. Daarin moet je telkens de balans opmaken." Dit spanningsveld tussen leefwereld en systeemwereld is bepalend voor de beroepscompetenties van de CO-professional. CO-professionals zijn in de visie van Kho tussenpersonen met een breed zicht op maatschappelijke vraagstukken die op hun manier mensen weten te stimuleren en die waar nodig ook kritisch zijn, zowel tegenover de politiek als het publiek. Vanuit deze intermediaire positie proberen CO-professionals zich zo goed mogelijk zelfstandig te profileren vanuit hun eigen visie op burgerschapsvorming.

Positionering binnen het cultuurbeleid

Podium Mozaïek heeft voor zijn positionering ten opzichte van het cultuurbeleid en de fondsen te maken met kwaliteitscriteria. In 2004 werd door de instelling voor de eerste keer een aanvraag ingediend bij de Amsterdamse Kunstraad. De aanvraag werd afgewezen omdat er te veel aandacht zou zijn voor maatschappelijke thema's in de programmering. De Amsterdamse Kunstraad twijfelde aan de artistieke drijfveren van de instelling en aan de motivatie voor en legitimatie van een bepaalde accommodatie, die volgens de Kunstraad geboren was uit sociale en maatschappelijke overwegingen. Het kunstzinnige gehalte werd als onvoldoende beoordeeld. Intussen snakte men in West naar een culturele instelling met een concept dat maatschappelijke en artistieke thema's combineerde. Yurdakul vroeg daarop stadsdeelvoorzitter Jeroen Broeders van Bos en Lommer een brief te schrijven aan de Gemeente Amsterdam met het verzoek af te wijken van het oordeel van de Kunstraad en Podium Mozaïek toch financieel te ondersteunen. Wethouder Carolien Gehrels kwam in 2005 tegemoet aan dit verzoek en besloot het Podium financieel te ondersteunen. In de visie van Gehrels moest er meer diversiteit komen in de kunst- en cultuurparticipatie door middel van een multiculturele kruisbestuiving van kunstprojecten en culturele praktijken. Dankzij haar interventie kon de organisatie van start gaan.

Yurdakul is zich bewust van de politieke verhoudingen net als van het maatschappelijke en culturele belang voor West en krijgt als CO-professional bij het lokale politieke bestuur ruim baan voor zijn initiatief. Deze 'politieke gelegenheidsstructuur'³⁶ is voordelig voor het voortbestaan van de instelling. Het Podium heeft zich in de loop van de tijd ontwikkeld van een positie als buitenstaander naar een gevestigde positie. Echter, door de voorwaarden voor cultureel ondernemerschap wordt de instelling opnieuw in zijn bestaan bedreigd. Voor de continuïteit van Podium Mozaïek is naast succes in de praktijk ook van belang dat het Podium een stevige positie inneemt in de wereld van politiek, beleidsmakers, fondsen en sponsors.

Het concept cultureel ondernemerschap definieert de beroepscompetenties van professionals als een zakelijke aangelegenheid in termen van marktwerking en concurrentie; het publiek wordt als klant, consument of afnemer

³⁶ Deze term ontleen ik aan politicoloog McAdam (1982) die politieke besluitvormingsstructuren analyseert die door nieuwe maatschappelijke omstandigheden een 'opening' bieden. Hij spreekt van de 'structure of political opportunities' die machtsstructuren en politieke besluitvormingsstructuren kunnen veranderen of daardoor beïnvloed worden, waardoor ruimte ontstaat voor sociale bewegingen om hun belangen te behartigen. (1982, pp. 41-43)

gezien en beschouwd als kapitaal. Het cultuurpodium wordt gezien als economische onderneming en wordt geacht bedrijfsmatig te handelen, waarbij het zich moet verhouden tot zaken als beleidsgestuurde contractfinanciering. De overheid probeert de instelling door middel van deze eis van cultureel ondernemerschap te transformeren in een cultureel productiehuis met een economisch winstgevend concept, terwijl de organisatie binnen het kunstenplan wil blijven om aanspraak te kunnen maken op publieksgeld. Binnen het kader van cultureel ondernemerschap komt cultuurparticipatie impliciet binnen een kader van vraag en aanbod terecht, waarbij de overheid niet langer een faciliterende rol speelt. Door het concept cultureel ondernemerschap los te willen zien van de maatschappelijke context, probeert de overheid de instelling een positie toe te wijzen, maar Podium Mozaïek wil juist aan een eigen positieverwerving werken.

Het Podium probeert aan te tonen dat het het maatschappelijk belang behartigt en zoekt daarvoor ondersteuning bij het politieke bestuur. De organisatie definieert ondernemerschap als een houding en wijst commercie en marktgerelateerde concurrentie af.

De CO-professionals van de instelling proberen een zelfstandige positie in te nemen tussen overheid en publiek. Dit zorgt soms voor een botsing tussen het beleid en de manier waarop het Podium een positie wil verwerven. Yurdakul wijst de neoliberale benadering van cultureel ondernemerschap af. Hij (2018) is van mening dat culturele instellingen hun oren niet te veel moeten laten hangen naar marktmechanismen. Ze moeten hun publiek immers 'verleiden' om kennis te nemen van andere culturele opvattingen. In de visie van Yurdakul is het delen van culturele waarden, of in de woorden van Klamer (2017) 'shared goods', belangrijk. In een panelgesprek spreekt Yurdakul (2017) over content boven marketing: "inhoud [is] het belangrijkste, als je geen content hebt, kan je het vergeten. Bij ons is verbinden van culturen vanaf het begin een leidraad geweest." Bij hem staan het gemeenschapsbelang en de sociale cohesie voorop, in tegenstelling tot de benadering van het neoliberalisme, dat het publiek als verdienmodel definieert.

Kort gezegd, door het centraal stellen van de gemeenschap legitimeert Podium Mozaïek zijn maatschappelijke relevantie. De maatschappelijke noodzaak om cultuurparticipatie te bevorderen bestaat nog steeds en omdat het Podium daaraan werkt, lukt het om geld binnen te halen van publieke fondsen. De Raad voor Cultuur heeft echter de aanvraag van de instelling voor de periode van 2018-2020 afgewezen, op grond van het bedrijfsmatige model, met als commentaar dat er onvoldoende marketing en

ondernemerschapscompetenties geformuleerd waren. Naar het inzicht van Yurdakul (2018) zal de organisatie voor bijna één derde van haar begroting elders financiering moeten vinden om haar betekenisvolle werk te kunnen voortzetten. Cultureel ondernemerschap wordt door Yurdakul, net als in de andere casestudies, ingevuld met een proactieve beroepsmatige houding waarbij zelfstandig afstemming wordt gezocht met het beleidsterrein en waarbij identificatie met het publiek centraal staat. De CO-professionals proberen met hun ondernemende houding sociale en culturele waarden te genereren.

In deze casestudie zie ik bij de positionering van de instelling dat er rond subsidietoekenningen een onzichtbare machtsstrijd gaande is over de symbolische status van de cultuursector. Symbolisch gezien wordt er veel waarde gehecht aan de geldinstroom van culturele instellingen. Het wordt belangrijk gevonden dat culturele instellingen hun activiteiten via cultuurfondsen financieren. Erkenning van artistieke kwaliteit is daarbij doorslaggevend. De afwijzing van de Raad voor Cultuur van de aanvraag van Podium Mozaïek heeft een symbolisch effect op de veronderstelde waarde van het Podium in de cultuursector. De afwijzing van de Raad bedreigt de opgebouwde positie van Podium Mozaïek als gevestigd podium in de cultuursector. Het is niet zozeer de afwijzing van de Raad die hiervoor verantwoordelijk is, maar het oordeel van de Raad over het Podium. Er bestaat in de sector een onuitgesproken hiërarchie; de Raad voor Cultuur staat aan de top van deze culturele piramide. Een afwijzing van een verzoek tot financiering door de Raad heeft een direct effect op de profilering en positieverwerving van het Podium. Met de afwijzing worden de programmering en de maatschappelijke relevantie van de instelling impliciet ter discussie gesteld.

Concluderend: het Podium Mozaïek richt zich op artistieke reputaties, historische betekenissen, culturele contexten en de leefwereld van hun publiek. Daarin treedt Yurdakul als een ondernemende professional op die beweging in gang zet en waarden doet kantelen. De handelende CO-professionals van het Podium zetten voor hun positionering kennis en inzichten in om zich beroepsmatig te kunnen profileren. De continue machtsstrijd binnen het beleidsveld en de meervoudige betogen in het cultuurbeleid vragen van CO-professionals goede beroepsmatige competenties, flexibiliteit en een strategische houding om zich in steeds veranderende situaties te verhouden tot de telkens gewijzigde voorwaarden van financiers. Zo proberen de CO-professionals het recht van het publiek op culturele voorzieningen te bewaken.

Positionering binnen de cultuursector

Podium Mozaïek heeft een gevestigde positie binnen de cultuursector verworven. De instelling werkt samen met diverse partners, variërend van educatie-instellingen tot zorg- en welzijnsinstellingen, bedrijven en grote en middelgrote culturele instellingen in Amsterdam en daarbuiten. De instelling onderhoudt ook internationale betrekkingen. Door diversiteit in de programmering te integreren heeft het Podium naast gevestigde artiesten ook eigentijds en eigenzinnig talent op het podium gebracht, naast folklore ook experiment de ruimte gegeven en behalve artiesten uit de buurt ook internationale artiesten geprogrammeerd. Een goed voorbeeld hiervan is de samenwerking met het Nederlands Blazers Ensemble in 2015; er werden concerten georganiseerd met de Iraanse componist, zanger en singer-songwriter Mohsen Namjoo die diverse muziekgenres in zijn oeuvre bij elkaar brengt: Perzische klassieke muziek, folkloristische muziek en rock en blues. In zijn muziek gaat hij op een ironische manier om met de verstarde canon van de klassieke Perzische poëzie. In *The New York Times* werd hij de Bob Dylan van Iran genoemd.³⁷ Het concert was tot stand gekomen in samenwerking met de Iraans-Nederlandse story teller Sahand Sahebdivani. De bedoeling was om een nieuwe, intergenerationele muziekcompositie te presenteren, bestaande uit muziekstijlen van diverse werelddelen.

Yurdakul (2018) vertelt dat het publiek bij dit concert zowel uit jong als oud bestond. Met het programmeren van Namjoo neemt hij met zijn podium een relativistische positie in. Namjoo vertolkt in zijn werk op een eigen, losse manier de oude klassieke poëzie. Door naast Sahebdivani met zijn hedendaagse vertellingen iemand van de jongere generatie te zetten, reflecteerden twee generaties op ironische wijze op het verleden met het oog op het heden. Deze stijl van werken trekt veel jong publiek maar ook vijftig-plussers. Dit concert stond in het teken van de lichte gemeenschapsvorming die Yurdakul voorstaat. Door dit concert kregen zware, klassieke teksten een lichtere toon. De reflectieve en innovatieve kant van het werk van Namjoo is een mooi voorbeeld van hoe poëzie door een evaluatieve benadering naar de eigen hand van de kunstenaar gezet kan worden en hoe daarmee nieuwe vormen van muziek worden ontwikkeld. Hier is de interpretatie van de zanger belangrijker dan de poëzie zelf. Het openbreken van de onaantastbare status van de klassieke poëzie opent voor jongeren de mogelijkheid om klassieke Arabische of Turkse teksten op hun eigen manier te interpreteren. Daarmee ontstaat ruimte voor jongeren om buiten de dominante traditie eigenaar te

37 <https://www.nytimes.com/2007/09/01/world/middleeast/01namjoo.html>

zijn van hun artistieke creativiteit. Door zulke programma's heeft het Podium een eigen positie binnen de cultuursector ontwikkeld. Met andere woorden: het is het Podium gelukt om een formule te vinden die zowel het sociale als het culturele overstijgt, waardoor zowel de sociale positie van de jongeren verbeterd wordt als ook vernieuwing binnen culturele en kunstzinnige stromingen binnen de muziek gestimuleerd wordt.

Een podium dat de stad met zijn sociaal en cultureel kapitaal als inspiratiebron neemt, heeft een dynamische relatie met zowel het publiek als de artiesten; daardoor neemt het een bijzondere positie binnen de kunstpodia in. Door de stedelijke leefcultuur in de programmering centraal te stellen, past het podium niet in de stijl van de klassieke podia, maar evenmin bij de hedendaagse of multiculti podia. De dwarsverbanden in de programmering komen deels voort uit de diverse samenstelling van culturen in de stad, maar deels ook uit de muziekstromingen zelf. Door de stad als inspiratiebron voor diverse projecten te nemen, brengt de organisatie telkens de actualiteit onder de aandacht en geeft zo onder meer ruimte aan alledaagse vragen en de culturele beleving van jongeren. Mede daardoor wordt het podium een huiskamer voor diverse talenten. Voor hen wil de instelling een productiehuis zijn. Door de houding en visie van Yurdakul krijgen jongeren de kans hun verhalen met het publiek te delen. Het vereist veel sensitiviteit om succesvol te kunnen inspelen op de culturele en maatschappelijke actualiteit. Dat Yurdakul hiertoe in staat is heeft te maken met zijn positie in de stad en de culturele sector, zijn kennis van en inzicht in de culturele inclusiviteit, en zijn hybride benadering van cultuur.

Om de positie van het podium als buitenstaander in de culturele sector te veranderen heeft Yurdakul in de jaren tachtig de Federatie van Allochtone Theatremakers opgericht. Met ondersteuning van John Leerdam³⁸ probeerde hij voor nieuwe makers een plek te veroveren. In die tijd was er voor het jongere publiek van allochtone afkomst geen theateraanbod. Terugkijkend op de jaren tachtig en negentig, toen Yurdakul begon, is er veel veranderd: hij heeft zich als CO-professional binnen de cultuursector ontwikkeld van een buitenstaander tot een gevestigde kracht.

Podium Mozaïek beschikt over een grote fysieke ruimte en heeft de vrijheid om zelf te programmeren. Hierdoor heeft het een veel grotere mogelijkheid zich een eigen positie te verwerven binnen de cultuursector. Vroeger waren mensen als Yurdakul afhankelijk van het Koninklijk Instituut

³⁸ In de jaren tachtig hoorde John Leerdam bij de pioniers van multiculturele kunstpodia. Hij is geëngageerd theatremaker, was directeur van theaterproductiehuis Cosmic Illusion en Kamerlid van de PvdA met portefeuille Kunst en Cultuur.

van de Tropen, dat antropologische concepten hanteerde over kunst en cultuur, of van het Amsterdams Historisch Museum met zijn historische benadering. Kunstenaars die zich bezighielden met hedendaagse vraagstukken uit Nederlandse migrantengemeenschappen hadden weinig toegang tot de podiumkunsten, maar door positieverwerving heeft Yurdakul een eigen podium weten te ontwikkelen. Door veranderingen in de onderlinge afhankelijkheid tussen kunstenaars en gevestigde kunstpodia, ontstaan nieuwe verhoudingen binnen de cultuursector.

Yurdakul is zich bewust van zijn positie binnen de sector en het fondsenbeleid. Hij stelt (2017) dat je voor je aanvragen mensen nodig hebt die “van binnenuit een zegje voor je willen doen.” Dat betekent dat die mensen van binnenuit informatie geven, naast de formele informatie die publiekelijk bekend is gemaakt. Bij elke nieuwe aanvraag maakt hij een analyse van de situatie. Daarbij kijkt hij o.a. naar het fondsenbeleid, hun formele en informele aandachtspunten, de samenstelling van commissies en de maatschappelijke actualiteit die medebepalend kan zijn. Yurdakul (2018) vindt dat het wel degelijk uitmaakt wanneer een instelling een divers personeel- of commissiebestand heeft. Daarmee bedoelt hij dat sensitiviteit op het gebied van culturele diversiteit bij de beoordelaar in sommige opzichten belangrijker is dan de beleidsmatige regeling of het formele beleid van een fonds.

Om de naamsbekendheid van het podium te vergroten en daarmee de positie van de instelling te versterken, is Podium Mozaïek in 2015 een samenwerking aangegaan met Matthijs van Nieuwkerk voor een wetenschappelijk programma getiteld: DWDD University ‘Het Brein’, een tv-show met o.a. neuropsycholoog Erik Scherder. Zo wilde het podium binnen de gevestigde media bekendheid krijgen als een instelling die multidisciplinair werkt en zijn accommodatie multifunctioneel inzet voor een diverse programmering. Dit leidde tot een dynamische werkomgeving zoals men die zelden bij andere theaterzalen tegenkomt. Volgens curator Senad Alic (2018) is Podium Mozaïek in de loop van de tijd een begrip geworden. “In de beginjaren van het podium moesten wij veel werk verrichten om met een instelling of beeldend kunstenaar samen te werken. Maar nu komen mensen zelf naar ons toe.”

Door de gevestigde positie van het podium komen diverse nationale en internationale artiesten op de instelling af. Yurdakul probeert door samenwerking met bekende en onbekende artiesten, kunst en cultuuruitingen niet alleen maatschappelijk of cultureel te zien, maar juist de verhouding tussen deze twee terug te laten komen in de programmering. Het gaat hier

dus niet over autonome, geëngageerde of toegepaste kunst- en cultuurproducties, maar over het weergeven van onderlinge relaties en processen. Deze manier van werken bevordert burgerschapsvorming, onder meer omdat kunstzinnige en intellectuele betogen worden ingezet in relatie tot maatschappelijke en culturele debatten.

Recapitulerend kan worden gezegd dat Podium Mozaïek door middel van cultuurparticipatie gezamenlijke, gedeelde waarden in de samenleving ontwikkelt. Hiervoor hebben de CO-professionals van het podium professionele kennis en inzicht nodig in de muziek en ontwikkelingen van de jongere generatie en hun houding tot klassieke teksten zoals bijvoorbeeld Namjoo. Voor profilering hebben zij gekozen voor het concept lichte gemeenschapsvorming; daarmee werken zij aan culturele burgerschapsvorming. Binnen dat concept is meer ruimte voor individuele interpretaties dan bij zware gemeenschappen. Door inzet van hun beroepsmatig handelen zijn de CO-professionals van Podium Mozaïek erin geslaagd om de afhankelijke outsiders positie van het Podium om te zetten in een gevestigde positie.

Positionering ten opzichte van het publiek

Podium Mozaïek wil door middel van cultuurparticipatie lichte gemeenschapsvorming en burgerschap bevorderen. Daarover zegt Yurdakul (2018):

Ik ben ervan overtuigd dat wij niet met zware identiteiten als concept kunnen werken. Ons publiek is een mengelmoes geworden. Naast onze activiteiten in de buurt en werken met jongeren hebben wij een hoog-opgeleid middenklasse publiek dat steeds beter in staat is om culturele evenementen te waarderen.

Hij wijst zware en gesloten identiteiten af. Een lichte gemeenschap is ook meer naar buiten gericht en zoals we weten uit de theorie van Putnam (2000) is deze middenklasse met een pluriforme culturele achtergrond bereid aan *bonding* en *bridging* te doen. De instelling faciliteert deze publieksgroep en ondersteunt bovendien het publiek met een minder sterke sociale cohesie en het jongerenpubliek om ook aan *bridging* te doen. Om aan *bridging* te kunnen werken heeft het podium een stevige positie binnen zijn publieksgroepen ontwikkeld.

Volgens Putnams theorie vonden rond het einde van de laatste eeuwwisseling verschuivingen plaats in het traditionele verenigingsleven. In clubverbanden kwam het individu meer centraal te staan en in sommige gevallen

vond een lichtere vorm van gemeenschapsvorming plaats. Hij benadrukt dat traditionele maatschappelijke organisaties aanzienlijk aan belang hebben verloren.

Dit zien wij ook terug bij deze casestudie, waarin de instelling niet op een corporatieve, sociaaleconomische of juridische benadering met het concept burgerschap omgaat. De instelling is geen prototype zelforganisatie, maar probeert een zelfstandige positie ten opzichte van zijn publiek in te nemen. De organisatie treedt niet op als vertegenwoordiger van zijn publiek, maar komt op voor burgerrechten en belangen van burgerschapsvorming. Het podium werkt aan het versterken van de interne samenhang, de bereidheid tot samenwerking, zelfwerkzaamheid, onderlinge solidariteit en een cultureel inclusieve identiteit. Deze thema's komen wij ook bij gemeenschapsvorming tegen. Deze effecten vormen het samenbindend kapitaal dat als randvoorwaarde voor de zelforganisatie fungeert om een overbruggende rol te kunnen vervullen. (Putnam, 2007) Met andere woorden: *bonding* vormt in sommige gevallen een noodzakelijke voorwaarde voor *bridging* bij het podium.

Uit mijn eigen publieksonderzoek van de instelling blijkt dat het publiek zowel het programma-aanbod als de sfeer en de informatievoorziening hoogelijk waardeert.

In 2017 steeg het publieksbereik opnieuw ten opzichte van voorgaande jaren.³⁹ Ook bleek dat het grootste deel van het publiek informatie over de programmering het liefst via sociale media ontvangt. Dit sluit aan bij de leefstijl van het middenklasse publiek en het jongerenpubliek, maar in mindere mate bij de publieksgroep die voornamelijk uit buurtbewoners bestaat. Onder deze publieksgroep zorgt het podium voor mond-tot-mondreclame

³⁹ In het jaarverslag 2017 van Podium Mozaïek staat dat de beoogde publieksaantallen volledig zijn behaald. Het Podium bereikt een divers grootstedelijk publiek van alle leeftijden. Uit publieksonderzoek bij Podium Mozaïek blijkt dat bijna 40% van hun bezoekers uit Amsterdam-West komen, 30% elders uit Amsterdam en ruim 30% van buiten Amsterdam. In het jaarverslag van 2017 wordt ook aangegeven dat in 2017 ongeveer evenveel herhaalbezoekers werden aangetrokken als in 2016; 73% van de bezoekers hebben eerder podium Mozaïek bezocht. Er zijn enquêtes gehouden bij 76 voorstellingen, waaronder 9 familievoorstellingen. Gemiddeld waarderen de bezoekers een specifieke voorstelling met een 7,8; 68% gaf een 8 of hoger. Uit onderzoek over wat het publiek van de informatievoorziening vindt, geven bezoekers aan dat zij voor het grootste gedeelte (91%) door eigen promotiemateriaal van Podium Mozaïek op de hoogte zijn gebracht van een bepaalde voorstelling en programma (via website, nieuwsbrief, Facebook/Instagram, seizoensbrochure of flyers/posters). 77% van de bezoekers is op de hoogte gebracht van het programma door de online promotie, de Podium Mozaïek website, nieuwsbrief of social media.

of verspreidt flyers in de buurt over de programmering.⁴⁰ De waardering van het publiek voor het podium zien wij ook terug in het onderzoeksrapport 'Waarde van Podium Mozaïek in beeld', 2010. Uit het jaarverslag van 2017 van de organisatie blijkt dat pakweg 47 procent van de bezoekers een dubbele culturele achtergrond heeft en 53 procent een Nederlandse en dat de leeftijdscategorie van 18 t/m 44 jaar het meest vertegenwoordigd is. Curator Alic (2018) zegt over het publiek van het podium het volgende:

Mensen identificeren zich met ons programma-aanbod. Het publiek van Podium Mozaïek is een vrij betrokken publiek en het is niet alleen geïnteresseerd in de artistieke kanten van het programma-aanbod. Zij komen hier ook omdat zij elkaar willen ontmoeten.

Dit illustreert dat het publiek naast het bezoeken van de programma's ook sociale ontmoetingen belangrijk vindt. Het podium faciliteert deze ook bewust. Dit blijkt uit de fysieke indeling van de instelling, met een entree, restaurant en café die deels op individuele en deels op groepsontmoetingen zijn ingericht.

Alic (2018) vertelt dat de tentoonstellingen doorgaans aan politieke of maatschappelijke thema's zijn gerelateerd:

Ik ben altijd op zoek naar artistieke, maatschappelijke, maar ook politieke thema's die in de wereld spelen en die nieuw licht werpen op onze samenleving. Wij hebben pas een foto-expositie gehad over Soedan met een kritische blik op de politieke, internationale betrekkingen.

Dit voorbeeld geeft aan dat het podium aan culturele en politieke meningsvorming werkt. De tentoonstelling neemt politiek stelling en reflecteert op de internationale besluitvorming met betrekking tot Soedan. Daarbij wordt het publiek geïnformeerd over hoe politieke betrekkingen in de praktijk hebben uitgedaagd.

⁴⁰ Onderzoek onder het publiek van de theatervoorstellingen van Podium Mozaïek laat zien dat 14% geïnformeerd is via drukwerk zoals programmabrochures, flyers, de Lanter & Fanterkalender en posters. Een forse daling ten opzichte van 2016 (toen zei 24% van de bezoekers via gedrukte programmering op de hoogte te zijn gebracht). Publiciteit via partners (artiest, festival of serie met partners) is daarentegen gestegen t.o.v. vorig jaar. In het jaarverslag 2017 wordt door Podium Mozaïek aangegeven dat 19% van de informatievoorziening is verlopen via de publiciteit van partners, 17% van de bezoekers zijn via via op de hoogte gebracht van voorstellingen en 11% van de respondenten is via derden (Culturele agenda Amsterdam (AUB), andere websites, nieuwsbrieven, rtv/pers) geïnformeerd.

Voor de jeugd en het jongerenpubliek neemt het podium een pedagogische positie in. Daarover zegt Yurdakul (2018):

Bij jongeren kun je iets met een voorstelling aanwakkeren. Een deel van ons publiek komt op grond van educatieprojecten binnen. En mijn vraag is, hoe kunnen wij op een respectvolle manier een omgeving voor jongeren creëren waarin zij ongedwongen nieuwe dingen kunnen leren?

Cultuureducatie richt zich soms op de algemene ontwikkeling, maar soms ook op het ontwikkelen van het artistieke talent en de ambitie van jongeren. Voor een kleine groep kan dit leiden tot het besluit zich verder te bekwamen in een bepaald veld door middel van een beroepsopleiding. Het podium houdt daarom nauwlettend in de gaten hoe ‘urban culture’ een mogelijke voedingsbodem kan zijn voor nieuwe artistieke initiatieven.⁴¹

De programmering voor de jeugd van Podium Mozaïek is informatief van aard en voorziet in een kennismaking met de rechten en plichten van het concept burgerschap. Daarin wordt met het concept tussenruimte gewerkt. In mijn observatierapport van 2016 zegt een moeder na de kindervoorstelling ‘De Muziekkaravaan’ in een gesprek met regisseur Karim El Guennouni het volgende: “Hier voel ik mij thuis met mijn kind en ik kom daarom graag naar de voorstellingen. Het is belangrijk voor de ontwikkeling van onze kinderen om in een veilige omgeving over hun voorouders te leren.” De voorstelling ging over een muzikale rondreis langs Noord-Afrikaanse landen en het Midden-Oosten. De voorstelling liet zien dat diverse muzikale stromingen ontstaan door invloeden van verschillende culturen, dat culturele identiteiten niet eendimensionaal zijn en dat alle culturen pluriform van aard zijn. El Guennouni (2016) zoekt met zijn voorstelling naar een dialoog met kinderen, maar hij confronteert hen soms ook met gevaren van een cultureel exclusieve opvatting van identiteit.

Samengevat betekent cultuurparticipatie voor Podium Mozaïek niet alleen dat het zich erop richt het publiek te leren genieten van de diversiteit aan cultuurhistorie als gemeenschapskapitaal, maar ook en vooral dat zij hun eigen creativiteit leren ontwikkelen. Hierbij is Yurdakul voor zijn publiek een CO-professional met een duidelijke missie. Deze missie is deels pedagogisch van aard, deels confronterend. Hij stelt zich soms tegenover de ideeën en

⁴¹ Volgens Daniel Gillberg, Ylva Berglund, Helene Brembeck en Olle Stenbäck (2012) gaat ‘Urban Culture’ over; “everyday happenings involving people and things, and of the potential for change and creativity that this imbues in everyday life.” (2012, p.31) Vanuit dit begrip wordt onderzoek verricht naar netwerkwerkrelaties, leefstijl van jongeren zoals kleding, sport en muziek.

meningen van zijn publiek. De instelling is aan de ene kant op zoek naar een gemeenschapsverhaal, maar besteedt aan de andere kant ook aandacht aan de individuele verhalen van zijn publiek. Er wordt gewerkt aan *bonding and bridging* met het doel lichte gemeenschapsvorming te ondersteunen, om zo bij te dragen aan de ontwikkeling van burgerschap.

Netwerkstrategieën

Binnen het politieke netwerk moeten de CO-professionals van de instelling niet alleen rekening houden met het cultuurbeleid, maar zij moeten zich ook bewust zijn van de zogeheten ‘politieke gelegenheidsstructuur’. Deze term verwijst naar het geheel van mogelijkheden en kansen in de samenleving die een instelling als Podium Mozaïek krijgt of creëert om zijn doelstellingen te bewerkstelligen.

Politiek netwerk

Door het opzetten van netwerken in de politieke sfeer houdt de instelling zijn overlevingskansen op peil. Dit zien wij terug bij Yurdakul met zijn breed geschakeerde netwerk van politieke partijen, culturele fondsen en gemeentelijke, provinciale en ministeriële topambtenaren.

De netwerkstrategieën richten zich op continuïteit en behoud van de eigen identiteit als instelling. Steeds moet opnieuw worden gevochten voor maatschappelijke en culturele legitimatie. Hierbij neemt Yurdakul een proactieve houding aan. Hij nam in 2016 en 2017 plaats in de commissie Muziek bij de Raad voor Cultuur. Vervolgens maakte hij deel uit van de commissie Publiek, die over het cultuuraanbod in Nederland gaat. Hierdoor werd Yurdakul mede-adviseur van de beleidsuitgangspunten voor de minister. Hij verwerft zo voorkennis van beleidsdoelen en kan deze ook beïnvloeden. Deze lidmaatschappen laten zien dat Yurdakul zich als CO-professional bewust is van het belang van de diverse netwerken. Hij krijgt hierdoor een voorsprong op andere culturele instellingen en verkrijgt interne informatie over besluiten die voor het Podium van belang zijn.

Het beschikken over interne informatie is een kenmerk van gevestigde partijen, het aangewezen zijn op informatie van derden is typerend voor partijen met een outsiderspositie. Wie deelneemt aan commissies oefent ook invloed uit op besluitvormingsprocessen. Dergelijke netwerkstrategieën en positionering op hoog niveau komen we niet bij Kulsan en Marmoucha

tegen. Het betekent dat Yurdakul op beleidsniveau in staat is om meer aan positieverwerving te doen. In 2018 zette hij bijvoorbeeld zijn netwerk onder publieke en particuliere fondsen in om de afwijzing van de Raad voor Cultuur te corrigeren. Voor het opzetten van een productiehuis heeft Yurdakul met succes aanvragen ingediend bij het VSB fonds, het Amsterdams Fonds voor de Kunst en het Fonds Podiumkunsten. Dankzij zijn netwerk en zijn alerte en ondernemende houding heeft hij een derde van zijn begroting veilig weten te stellen. Het voorbeeld van de Raad van Cultuur lijkt erg op het eerdere voorbeeld van de subsidieafwijzing door de Amsterdamse Kunstraad. In 2004 lukte het Yurdakul met politieke rugdekking van de stadsdeelvoorzitter van West en de wethouder van Kunst en Cultuur van de Gemeente Amsterdam om de financiering voor de start van Podium Mozaïek veilig te stellen. Dit zijn goede voorbeelden van zijn proactieve houding en hoe de 'politieke gelegenheidsstructuur' ten gunste van Podium Mozaïek bewerkt kan worden. Yurdakul staat bij de fondsen bekend als een betrouwbare professional die steun van de politiek ontvangt. Zijn politieke netwerkrelaties stellen hem in staat om waar nodig af te wijken van de positietoewijzing. Deze bewust samengestelde en vernuftig gekozen netwerken zijn de kern van de overlevingsstrategie van de instelling.

Netwerkrelaties gaan ook over scholen, cultuurhuizen, kunstenaars, actieve bewoners, alles wat op de een of andere manier beweegt in de buurt of wat met de organisatie te maken heeft. Kho (2016) bevestigt de noodzaak van een zo breed mogelijk netwerk:

Voor je activiteiten heb je afstemming met het politieke bestuur nodig als 'partners in crime'. Communicatielijnen onderhouden met minister, wethouder, ambtenaren en verschillende instellingen. Dus je beweegt naar twee kanten, publiek en politiek en probeert tussen deze twee met je eigen agenda een brug te slaan.

De agenda van de instelling betreft culturele inclusiviteit en ondersteuning van lichte gemeenschapsvorming en rechten van sociale en culturele burgerschapsvraagstukken. Podium Mozaïek heeft een actief bestuur met veel netwerken. Daarnaast heeft het een Commissie van Aanbeveling. Deze is samengesteld uit mensen van diverse achtergronden zoals politiek, cultuursector, bedrijfsleven of artiesten, allemaal met een groot netwerk. De samenstelling van de netwerkrelaties van de instelling beweegt zich tussen publiek en politiek, maar ook tussen podiumkunsten en makers.

Tot slot onderhoudt Yurdakul betrekkingen in diverse landen met overheden, contacten in de culturele sector en kunstenaars en artiesten. Zo heeft hij bijvoorbeeld een netwerk opgebouwd onder artiesten in Turkije ten behoeve van cultuurparticipatie van Turkse Nederlanders. Daarvoor maakt de instelling gebruik van culturele voorzieningen bij de minister van kunst en cultuur in Turkije. Yurdakul legt uit:

[De] Turkse regering legt mij geen beperkingen op. In 2017 nodigde Podium Mozaïek de percussiegroep Svara Samsara uit Indonesië uit. Dat werd mogelijk gemaakt met financiële ondersteuning van het Ministerie van Kunst en Cultuur uit Indonesië. In samenwerking met hun ambassade in Nederland werd een concert gerealiseerd. Er wordt ook met podia in België, Engeland, Frankrijk en Duitsland samengewerkt. De internationale betrekkingen van Podium Mozaïek lopen soms via diplomatieke weg, via culturele attachés van de diverse landen, maar ook is er een directe samenwerking met de cultuursector en artiesten uit betreffende landen.

Deze voorbeelden maken duidelijk dat Podium Mozaïek diplomatieke betrekkingen op internationaal niveau weet op te bouwen. Dit geldt ook voor het opzetten van samenwerkingsverbanden met kunstpodia in verschillende landen.

We kunnen concluderen dat Podium Mozaïek netwerkstrategieën inzet om de overlevingskansen van de instelling te vergroten. Daarbij wordt gebruik gemaakt van politieke gelegenheidsstructuren met het doel aan de eigen positieverwerving te werken. Het opzetten van samenwerkingsverbanden en het ontwikkelen van netwerkstrategieën behoren tot de beroepsvaardigheden die in de praktijk moeten leiden tot het bewerkstelligen van cultureel burgerschap door middel van lichte gemeenschapsvorming.

Sectoraal netwerk

Podium Mozaïek werkt voor zijn programmering in Amsterdam samen met drie vaste partners: Bijlmer Parktheater, Tolhuistuin en jeugdtheatergroep Studio West. Het podium heeft met deze instellingen een samenwerkingsconvenant; productie- en programmeringskosten worden met enige regelmaat gedeeld. Dit geldt in sommige gevallen ook voor het pr-werk en de publiekswerving; ook ervaring en expertise worden uitgewisseld. Er is hier sprake van een culturele alliantie. De Gemeente Amsterdam heeft deze instellingen als vaste partners in het culturele bestel geïmplementeerd. Deze alliantie is

zowel bedoeld om de positie van de instellingen binnen de cultuursector te versterken als ook om de krachten te bundelen wat betreft visie en missie. De directeuren van deze instellingen vergezellen soms de wethouder van Kunst en Cultuur bij zijn buitenlandse culturele reizen of zijn aanwezig wanneer er bezoek uit het buitenland komt. De Gemeente Amsterdam maakt in haar promotiemateriaal over de stad plaats voor deze instellingen. Daardoor komen deze vier instellingen dicht bij de macht van het politieke bestuur te staan. Als gevolg hiervan heeft Yurdakul een kort lijntje met de gemeentelijke politiek en gemeentelijke hoge functionarissen.

Pels Rijcken, operationeel directeur van Paradiso (2016), zegt:

Podium Mozaïek trekt met zijn programmering een divers publiek waar veel instellingen met jaloezie naar kijken. Het podium heeft een steeds betere positie bij de kunstopodia. Ik hoor steeds meer instellingen die graag met hen samen willen werken.

Hiermee bevestigt zij de gevestigde positie die het Podium in de cultuursector heeft verworven. Doordat verschillende instellingen zich in het gebouw van Podium Mozaïek vestigen, ontstaat een interne, dynamische omgeving. De instelling faciliteert en bundelt waar nodig netwerken van verschillende instellingen.⁴² In samenwerking met stichting 'De Werkelijkheid' werd in 2012, in de vorm van een festival, een community art project opgezet met de titel 'Over 50 jaar migratie'. Alic, curator bij het podium, nam hiertoe het initiatief en organiseerde het project in samenwerking met het Amsterdam Historisch Museum. Ondernemers uit de buurt werden bij het project betrokken, maar ook kunstenaars, schrijvers en lokale cultuurambtenaren werden uitgenodigd om mee te doen. Scholen werden benaderd en MOCCA werd gevraagd om educatievoorstellen te ontwikkelen en te presenteren. Tijdens het festival werd literatuur voorgedragen, muziek gemaakt en bezoekers verkenden de buurt op een ontspannen manier. Voor dit project werd aan het Amsterdam Historisch Museum gevraagd om een deel van zijn collectie en apparatuur beschikbaar te stellen. De bedoeling was om archiefbeelden van het museum te combineren met een fotoproject⁴³ dat onderdeel was van 'Over 50 jaar migratie'. Er werden oude filmkasten van het museum in de foyer van het podium geplaatst. Door een diverse groep

⁴² Deze instellingen zijn: Theater RAST, Nederlands Blazers Ensemble (NBE), Stadsschouwburg Amsterdam (SSBA), International Documentary Film Festival Amsterdam (IDFA), Julidans Africa in The Picture (AITP), Urban Myth, Cinekid en het 4 en 5 mei Nationaal Comité.

⁴³ Het fotoproject vond plaats onder leiding van fotograaf Nosrat Mansouri.

mensen uit de buurt te betrekken bij het project, kwam er veel publiek op de tentoonstelling af. Toenmalig directeur van het Amsterdam Historisch Museum, Paul Spies, zei in een evaluatiegesprek van 2013:

Kijk, als wij deze expositie hier hadden, zouden er minder mensen komen en er minder publiciteit zijn, maar bij Podium Mozaïek komt een publiek dat wij heel graag bij ons zouden willen zien, maar dit publiek wil waarschijnlijk in de eigen leefomgeving naar exposities gaan.

Spies en Pels Rijcken vermelden dat de instelling ook stevig is genesteld in de netwerken binnen de cultuursector. Bovendien heeft het podium een deel van het publiek van deze instellingen overgenomen.

Alic heeft bij diverse culturele instellingen gewerkt. Hij vindt dat hij bij het podium meer tot zijn recht komt. "Ik krijg bij Podium Mozaïek waardering voor mijn kwaliteiten. Hier ben ik geen allochtoon of Bosnische kunstenaar." (Alic, 2018) Een soortgelijke ervaring over het zich thuis voelen in een organisatie, beschrijft Saban Ol, theaterregisseur van RAST. Hij vindt dat zowel hijzelf als zijn werk bij het podium meer tot bloei komen:

In mijn werk spelen thema's zoals migratie, menselijke dilemma's, culturele verschillen, klassieke en moderne theaterstukken die in de huidige tijd een andere wending en betekenis krijgen, een belangrijke rol. Neem bijvoorbeeld de verbanning van Hamlet in relatie tot vluchtelingen. Literatuur en historische gebeurtenissen hebben effect gehad op individuele levens van mensen en hun culturele identiteit. Ik ken de Turkse theatertraditie niet voldoende. Dankzij Podium Mozaïek heb ik het gevoel dat ik in een omgeving werk waar men mijn werk waardeert. Als ik in een witte instelling zat, was mijn bewegingsruimte beperkt geweest. Ik word hier niet klein gehouden. (Ol, 2017)

Ol en Alic geven in hun visie aan hoe belangrijk het voor hen is om een instelling te hebben waar ze zich thuis voelen; daardoor kunnen zij in de cultuursector zelf positie kiezen. Eigenaarschap speelt hierbij een belangrijke rol. Zij hebben ervaren dat zij bij een willekeurige witte instelling niet tot bloei kunnen komen en geen hogere functie in de hiërarchie zouden kunnen bekleden. Bij het Podium kan dat wel en daardoor voelt het er voor hen als een warm nest. Doordat de instelling een sterke positie heeft verworven te midden van de kunstpodia is er voor Ol en Alic ruimte ontstaan om zichzelf op hun eigen wijze verder te ontwikkelen. Beide kunstenaars hebben de neiging het podium als een corporatieve, culturele instelling te

benaderen, hoewel Yurdakul van mening is dat het een geëngageerd cultureel centrum is.

OI en Alic willen het podium de functie toewijzen van vertegenwoordiging van de migrantengemeenschap. OI (2018) vertelde dat hij bij culturele instellingen, tot zo'n dertig jaar geleden, hoofdzakelijk mannelijke directeurs tegenkwam met een eurocentrische oriëntatie. Volgens hem zijn er als gevolg van vrouwenemancipatie nu meer vrouwen in een dergelijke positie. Door een nieuwe emancipatiegolf zien we nu ook steeds vaker dat mensen uit Nederlandse migrantengroepen leidinggevende functies bekleden. Het feit dat het Yurdakul is gelukt directeur te worden van dit podium kan volgens OI dan ook niet los gezien worden van deze ontwikkeling. Wanneer een allochtoon bij een instelling de leiding heeft, dan heeft dit naar zijn mening ook een positief effect op het publiek. Alic en OI vertelden dat zij bij andere instellingen merkten dat zij niet verder kwamen dan gesprekken met de insteek 'jullie komen uit derdewereldlanden'. Omdat zij vanuit een eigen podium opereren, komt hun positie in een ander daglicht te staan. Om het thuisgevoel te kunnen ervaren, hebben mensen een gemeenschap nodig. (Heshmat Manesh, 2018)

In het integratiedebat van de jaren tachtig en negentig werd over het belang van zelforganisaties gesproken vanuit de gedachte dat mensen een eigen cultureel en sociaal kapitaal kunnen ontwikkelen en daardoor beter aansluiting zouden kunnen vinden in de grotere samenleving. OI en Alic praten over het nut van het podium vanuit eenzelfde insteek. Ze beschrijven de instelling als de context waarbinnen ze eigen netwerken kunnen opbouwen, een dynamische omgeving waarin ze uitgedaagd worden om op een eigen manier inhoud te geven aan hun werk. Dit betekent dat ze aan hun eigen positieverwerving kunnen werken. Doordat zij deze positie innemen trekken ze ook een bepaald publiek, dat naar hun inzicht bij een witte instelling nooit zou komen. Bij een witte instelling is er naar hun verwachting minder ruimte voor combinaties van kunstuitingen die traditionele stijlen overstijgen en de stedelijke, cultureel pluriforme leefomgeving als inspiratiebron hebben.

Voor OI en Alic is het makkelijker om bij het Podium publiek binnen te halen dan bij een witte instelling. Zo vult het Podium de hiaten van de culturele sector, die aan mensen als Alic en OI geen ruimte biedt om zichzelf te ontwikkelen en met publiek dat in hun werk geïnteresseerd is te communiceren. Voor deze twee kunstenaars zijn thema's als diversiteit en sensibiliteit belangrijk; die spelen een grote rol in hun werk. Een groot deel van deze sensibiliteit is terug te vinden bij Podium Mozaïek.

Concluderend zijn de sectorale netwerkontwikkeling en samenwerkingsverbanden bepalend voor de beroepsvaardigheden van de CO-professionals van het Podium. Netwerken en samenwerking hebben tot doel krachten te bundelen. Bij het verwerven van een eigen positieverwerving kijken CO-professionals bovendien naar hoe de instelling samen met hun partners het publiek bedient. Podium Mozaïek probeert met zijn programmering het sociale en culturele kapitaal van het publiek zichtbaar te maken met als doel lichte gemeenschapsvorming te bevorderen ter ondersteuning van burgerschapsvraagstukken. Zoals Putnam beschrijft, wordt er sociaal en cultureel kapitaal ingezet om aan *bonding* en *bridging* te werken. Een lichte gemeenschap heeft geen behoefte aan een corporatieve instelling, maar aan een instelling die in staat is reflectief te handelen en te anticiperen op de leefstijlontwikkelingen van zijn publiek.

Publiek netwerk

Uit het jarenlange bestaan van Podium Mozaïek kan geconcludeerd worden dat deze culturele instelling een prominente plek in de stad heeft verworven en een programma-aanbod heeft dat goed aansluit bij het nieuwe middenklasse publiek dat de kenmerken van een lichte gemeenschap draagt. Het podium heeft een eigen profiel dat onderscheidend is ten opzichte van andere kunst- en cultuurpodia en is in sommige gevallen zelfs in staat grenzen te overschrijden en verschillen te overbruggen. De instelling is een aangename plek om te bezoeken en oefent op een brede groep mensen grote aantrekkingskracht uit. De door de instelling nagestreefde ontmoeting tussen culturen, is daardoor niet alleen op het podium waarneembaar, maar ook in de foyer, het restaurant en op het terras.

De instelling ontwikkelt netwerken in diverse verbanden en gaat daarnaast wijkgericht te werk. Om zo dicht mogelijk bij het publiek en diens eigen directe omgeving te komen, heeft de instelling een gastprogramma-raad samengesteld, bestaande uit de genoemde drie publieksgroepen. Doel is burgerschapsvorming te ondersteunen. Door het betrekken van diverse publieken bij het Podium probeert de instelling de relatie met de buurt en de stad verder te versterken. Daarnaast is er een 'artist in residence-programma' dat kunstenaars uitnodigt om door middel van hun werk nieuwe verbindingen te creëren tussen enerzijds de wijk of de stad en anderzijds het Podium. Ook dit vergroot het publieksnetwerk van de instelling. Over het algemeen is er sprake van een divers publiek in een gemoedelijke omgeving. De Amsterdamse Kunstraad schrijft in zijn advies

over de periode van 2009-2012 over Podium Mozaïek: “De indruk is dat de bezoekers zich thuis voelen bij Podium Mozaïek, wat mede te danken is aan de persoonlijke benadering.” Voor het huidige Podium geldt dit nog steeds.

Als presenterend en producerend podium wil de organisatie aansluiten bij de behoeften van zijn cultureel diverse publiek. De instelling programmeert voorstellingen van makers die grootstedelijke thema's vanuit hun eigen culturele achtergrond vertalen in hun werk. Er is ruimte voor zowel nieuwe als gevestigde makers uit verschillende disciplines.

In het afgelopen decennium heeft de instelling met haar publieke netwerk het profiel opgebouwd van een veelzijdige instelling met een laagdrempelig programma-aanbod. Daarbij levert de eigen culturele achtergrond van de makers een rijk palet aan voorstellingen op. De voortdurende aandacht voor ontmoetingen en cross-overs zorgt ervoor dat er bijzondere en originele combinaties van stijlen, disciplines en achtergronden tot stand komen. Op dit vlak vervult het podium met zijn grote netwerk en geheel eigen programmering een voortrekkersrol. Door educatieactiviteiten heeft de instelling diverse netwerken met scholen en instellingen van de stad en buurt, zoals het buitenschoolse Lanter & Fanter-programma dat (groot)ouders en hun (klein)kinderen op een laagdrempelige manier kennis laat maken met verschillende kunstdisciplines en dat speciale familieprogramma's tijdens schoolvakanties aanbiedt.

Er wordt ook reclame gemaakt om mensen 'vriend' van het podium te laten worden. De vrienden van Podium Mozaïek krijgen diverse extra's, zoals aanbiedingen en een Mozaïekpas. Eenmaal per jaar worden de 'vrienden van het Podium' uitgenodigd om de vriendschapsband met het podium feestelijk te vieren. Het programma 'Café Istanbul'⁴⁴ is een voorbeeld van hoe het Podium het publiek op een duurzame manier aan zich weet te binden. In samenwerking met organisatie Marmoucha heeft de instelling soortgelijke programma's ontwikkeld, waaronder het project 'Café Marrakesh': tijdens Marokkaanse muziekavonden worden bands en musici uit Marokko geprogrammeerd. Deze twee projecten worden druk bezocht.

Om eigenaarschap onder het publiek te bevorderen heeft de instelling keramiek kunstenaar Kiki van Eijk een tegelwand laten ontwerpen in samenwerking met het publiek. Het publiek kan deze handgemaakte tegeltjes adopteren, met de bedoeling mensen fysiek mede-eigenaar te maken van het werk van de kunstenaar en de plek. De tegeltjes symboliseren

⁴⁴ Café Istanbul lijkt op het uitgaansleven in Turkije. Het publiek maakt op een ontspannen sfeer kennis met de nieuwste populaire muziek. Er wordt gegeten, gedronken en gepraat.

bruggen tussen de verschillende culturen die Amsterdam rijk is. Door bij te dragen aan de wand kunnen mensen met verschillende achtergronden en tradities samen aan een coherente samenleving uitdrukking geven. Dit project verwijst naar het concept cultureel inclusieve identiteit, dat staat voor verscheidenheid in gemeenschappelijkheid. Dit voorbeeld geeft aan dat het podium de lichte gemeenschap ondersteunt, maar tegelijkertijd in het gedachtegoed van de publieksgroep intervenueert; die wordt zo gestimuleerd om aan sociale cohesie te werken met een cultureel inclusieve identiteit.

Voor zijn publieksnetwerk hanteert Yurdakul (2018) een visie die ver af staat van de corporatieve benadering. Hij is er zich van bewust dat individuele kansen medebepalend kunnen zijn voor de individuele ontwikkeling. Daarmee kiest hij noch voor de liberaal-individualistische, noch voor de liberaal-socialistische benadering, want hij stelt het individu niet centraal, en evenmin de gemeenschap. Met zijn visie neemt hij een middenpositie in tussen deze twee benaderingen. Yurdakul vindt individuele ontwikkeling en zelfredzaamheid net zo belangrijk als gemeenschapsontwikkeling. Met de gedachte van de maakbare samenleving gaat hij pragmatisch om, zijn eigen handelen legitimeert hij op basis van het algemeen belang, maar hij heeft ook oog voor individuele vrijheden. Daarbij heeft hij een open, reflectieve houding die dicht bij het concept cultureel burgerschap staat en aansluit bij het concept 'lichte gemeenschap' zoals hij dat bij zijn publiek propageert. Zijn visie past goed in het concept cultuurparticipatie, dat eveneens de impasse van de twee genoemde politieke en ideologische vertogen wil doorbreken.

Concluderend: de CO-professionals van Podium Mozaïek hebben in hun praktijk een eigen maatschappelijke visie voor het werken aan burgerschapsvraagstukken ontwikkeld die niet exclusief individueel of exclusief collectief georiënteerd is, maar laat deze afhangen van de situatie. Zo overstijgen ze de tegenstelling tussen de liberaal-individualistische en de liberaal-socialistische aanpak. Dit stelt hen in staat om maatschappelijke belangen te behartigen die niet ver af staan van de leefwereld van hun publiek. Om dit te bewerkstelligen moeten de CO-professionals zich politiek kunnen legitimeren, zowel in strategisch als beroepsmatig opzicht. Met deze beroepscompetentie profileren zij zich en laten tegelijkertijd zien dat zij een eigen visie hebben op het maatschappelijke debat over de sociale positie van hun publiek en op de politieke ideologieën die in dit onderzoek als een uitvloeisel van het cultuurbeleid worden gezien.

Pluriforme culturele elitevorming

Uit het publieksbereik van Podium Mozaïek kan afgelezen worden dat er bij een middenklasse publiek een aanzienlijk potentieel is voor het type programmering dat het podium biedt. Het publiek van het podium is steeds vaker afkomstig uit deze middenklasse en heeft een pluriforme culturele achtergrond. Traditionele scheidslijnen tussen het diverse publiek lopen niet langer via etniciteit, gender, religiositeit of klasse, maar gaan eerder over opleidingsniveau (wel of niet hoog opgeleid), en culturele oriëntatie (nationaal of internationaal). In de stedelijke regio's bestaat er op cultureel gebied overlap tussen de publieksgroepen; in een aantal gevallen tonen autochtone mensen eenzelfde culturele interesse als die met een migratieachtergrond. Het Nederlanderschap wordt daarbij als een cultureel hybride identiteit omschreven.

In de casestudies van Kulsan en Marmoucha heb ik aandacht besteed aan het feit dat er sprake is van een lichte toename van sociale mobiliteit. Als oorzaak daarvan heb ik het stijgende opleidingsniveau genoemd, hogere arbeidsparticipatie en de uitgaanscultuur. Het gevolg hiervan is dat er elitevorming plaatsvindt onder Nederlanders met een migratieachtergrond en een verhoogde cultuurparticipatie. In de cijfers van het CBS, in het jaarrapport Integratie 2018, is deze ontwikkeling terug te vinden.

Publieke ontwikkeling en een nieuw dilemma

Lukt het Podium Mozaïek met al zijn successen een afspiegeling te blijven van de pluriforme samenstelling van de bevolking in de stedelijke regio's? Deze vraag kan met een volmondig ja beantwoord worden, maar wel is de vraag of het Podium Mozaïek ook zal lukken om de burgerschapsvorming van groepen die sociaal minder mobiel zijn door middel van cultuurparticipatie te stimuleren. Het antwoord op deze vraag is een stuk minder eenduidig. De eerder genoemde middenklasse heeft nu een goed functionerende instelling waar ze graag naar toe gaat. Voor hen vervult de instelling een belangrijke maatschappelijke functie, maar voor een minder geëmancipeerd publiek lijkt dat veel minder het geval. Wil het podium ook hier succesvol zijn, dan zal er ofwel een verandering in het aanbod van de instelling moeten plaatsvinden, ofwel een nieuwe organisatie moeten worden opgezet die deze publieksgroepen, die minder aan cultuurparticipatie doen, bereikt.

Dit dilemma is aan de oppervlakte gekomen door deze casestudie; bij Kulsan en Marmoucha lijkt dit probleem minder aan de orde. Feit is dat de

nieuwe middenklasse wel degelijk ook behoefte heeft aan een podium. Het merendeel van het publiek van de instelling heeft een vrij hoge mate van cultuurparticipatie, maar identificeert zich minder met de algemene programmering van witte culturele instellingen. Daarnaast heeft het publiek met het kenmerk van lichte gemeenschap meer behoefte aan een podium als Podium Mozaïek. Een zwakke onderlinge relatie en afstand tot de eigen gemeenschap leidt tot een kwetsbare positie. Maar tegelijk is de maatschappelijke relevantie van de programmering voor het lager opgeleide publiek onverminderd groot.⁴⁵ Podium Mozaïek vervult een belangrijke functie in het bevorderen van culturele burgerschapsvorming, maar dreigt weg te drijven van de oorspronkelijke opdracht om cultuurparticipatie te bevorderen bij groepen die minder aan cultuurparticipatie doen.

Ondersteuning van elitevorming

Uit het onderzoek van Maria Berger e.a. uit 2001 blijkt hoe politieke participatie leidt tot culturele en politieke elitevorming bij de Nederlandse migrantengroepen. De bevindingen van dit onderzoek verwijzen naar een nieuwe vorm van culturele elitevorming waarin cultuurpodia een belangrijk aandeel hebben. We kunnen ook constateren dat culturele elitevorming wordt versterkt door de netwerken van culturele instellingen waarin CO-professionals werkzaam zijn. Deze culturele instellingen maken deel uit van wat bekend staat als civil society. Podium Mozaïek kan worden beschouwd als een nieuw verschijnsel in de civil society, een instelling die niet op een corporatieve manier werkzaam is, maar een eigen zelfstandige positie ten opzichte van politiek en publiek verwerft.

Uitgaande van een ruime definitie van 'nieuwe culturele elite', kan het publiek van Podium Mozaïek gerekend worden tot een middenklasse uit stedelijke regio's met een cultureel pluriforme samenstelling; het heeft de beschikking over cultureel en sociaal kapitaal, een middeninkomen en een culturele, stedelijke leefstijl. Deze nieuwe elite onderscheidt zich op drie gebieden.

Allereerst op economisch vlak: verschillend in inkomen, bepaald door bezit en vaardigheden en is kapitaalkrachtiger dan de eerste generatie. De nieuwe elite is in staat een eigen bijdrage te betalen voor de activiteiten van het podium, in tegenstelling tot de publieksgroep met een laag inkomen. Activiteiten voor deze laatste groep worden geheel gefinancierd uit

⁴⁵ Deze ontwikkeling over de relatie tussen het migrantenpubliek en kunstpodia is vrij recent en er is daarover nauwelijks literatuur te vinden.

publieke middelen. De middenklasse heeft een culturele leefstijl, draagt hedendaagse kleding, kiest nieuwe vakantiebestemmingen, leest literatuur, kijkt films, luistert muziek, gaat naar theatervoorstellingen, enzovoort. Er is een afstand waarneembaar tussen de elite en de publieksgroep uit de lagere sociale-economische klasse.

Ten tweede valt op dat de politieke voorkeur van de nieuwe elite steeds diverser wordt. Door een hoge sociale en culturele participatie heeft deze groep een reflectieve houding ten opzichte van alle partijen.

Ten derde, de culturele habitus, de manier waarop mensen zich distantiëren van of juist betrokken voelen bij bepaalde maatschappelijke vraagstukken, verandert. De lage sociale groep heeft, in tegenstelling tot de nieuwe elite, geen sociale mobilisatie meegemaakt en is niet in staat een nieuwe binding aan te gaan met partijen met verschillende vertogen binnen het veld van cultuurparticipatie. Door de sociale en culturele ontwikkeling van de nieuwe middenklasse ontstaat een onderscheid tussen deze twee groepen. Dit roept de vraag op of de CO-professionals van Podium Mozaïek in staat zijn dit probleem op te lossen.

De nieuwe elite is geen coherente groep. Maatschappelijke participatie houdt bij deze elite vooral in: deelname aan onderwijs en arbeidsmarkt. Cultuurparticipatie wordt beschouwd als emancipatie: het aannemen van een inclusief culturele identiteit leidt tot een betere maatschappelijke positie, zo is de gedachte. Zoals Max Weber (2012) al vaststelde, worden bij sociale stratificatie en processen van elitevorming stilzwijgend afspraken gemaakt over de rangorde tussen mensen en groepen in de samenleving. Deze publieksgroep spreekt niet meer van 'etnische minderheid' en wil niet geïncorporeerd worden in de categorie van een problematische onderklasse. Gowricharn (2000) beweert in zijn essay:

Hoewel enige sociale stijging van allochtonen merkbaar is, komt hun gemiddelde sociale positie [vanuit het beleid] overeen met die van de (voormalige) Nederlandse arbeidersklasse. Geen wonder dat de afstand tussen de allochtonen en de hogere kunsten hardnekkig groot blijft. Zij behoren niet alleen sociaal maar ook artistiek tot een ander segment van de samenleving. (p. 20)

Het publiek van Podium Mozaïek bestaat echter steeds meer uit mensen uit de pluriforme culturele stedelijke middenklasse, met de kenmerken van een lichte gemeenschap. Deze groep neemt in omvang toe. Het is voor CO-professional Yurdakul een grote uitdaging om de hoge en lage sociale klassen

als publiek bij elkaar te houden. De hoofdprogrammering wordt steeds vaker bepaald door de wensen van de hoogopgeleiden, waardoor een lichte vorm van elitevorming plaatsvindt. Dit is terug te zien in de aanzienlijke toename van het gebruik van het digitale pr-werk van het podium. De hogere middenklasse informeert zich via die kanalen over het programma-aanbod.

Het publiek van het podium dat als een cultureel stedelijke elite kan worden gekenmerkt, staat tegenover een cultureel immobiele onderklasse bestaande uit een aantal Nederlandse migrantengroepen. Hoewel er een stijgende lijn van ontwikkeling is waar te nemen bij Turkse en Marokkaanse Nederlanders, ontbreekt er bij een aanzienlijk deel van deze gemeenschappen toch nog een substantiële, politieke en economische potentie op basis waarvan zij kunnen doorstromen naar een culturele elite. De nieuwe stedelijke elite, met een pluriforme culturele samenstelling, heeft de neiging zich te onderscheiden van de eigen sociale groep. Hierdoor neemt sociale en culturele differentiatie toe.

Strijd van de nieuwe elite

Het publiek van Podium Mozaïek heeft uiteenlopende culturele voorkeuren en is uit diverse etnische achtergronden samengesteld. Wat dat betreft kent het publiek een lichte vorm van onderlinge saamhorigheid, maar kenmerkt zich niet als een sterk homogene groep. Het publiek van het podium kent diverse culturele, religieuze, ideologische en politieke oriëntaties. Er is bij het publiek van de instelling in toenemende mate sprake van een meervoudige culturele identiteit. De publiekselite lijkt pluriformiteit te definiëren als open en reflectief en omarmt culturele inclusiviteit. De organisatie wordt gewaardeerd om haar open identiteitsretoriek, maar tegelijkertijd wordt dit ook als een belemmering gezien voor de lage sociale klasse, die zich minder met deze open houding kan identificeren. Hoewel het podium probeert een divers publiek te bereiken, blijft dat een lastige opdracht. In ieder geval heeft de instelling vanuit haar visie bepaalde strategische keuzes gemaakt en wil bij haar publiek zo goed mogelijk een reflectieve en cultureel inclusieve identiteit ontwikkelen. Het podium blijft zich richten op stedelijke, cultureel diverse, sociale groepen.

Socioloog Farhad Golyardi (2018) zegt over elitevorming bij mensen met een migratieachtergrond:

Volgens mij voorziet Podium Mozaïek in de culturele behoefte van het nieuwe middenklasse migrantenpubliek. Ik zie een elite ontstaan

bij Nederlanders met een migratieachtergrond, met eigen specifieke culturele programma's.

Het podium is voor dit publiek een podium met de potentie om mensen te stimuleren. Niet vanuit een assimilatiemodel maar op grond van een multiculturele identiteit, waarbij de cultureel gedeelde waarden het concept cultureel burgerschap vormgeven. Er zijn bij de instelling sterke sporen te vinden van een nieuwe elitevorming van middenklasse Nederlanders met een migratieachtergrond, zoals Golyardi opmerkt.

De CO-professionals van het podium hebben jarenlange ervaring met het opzetten van cultuurparticipatie om aan *bonding* en *bridging* te doen, waarbij zij symbolisch kapitaal en leefstijl inzetten. Door te investeren in de culturele achtergronden van zijn publiek wil het podium zorgdragen voor verbinding met het grotere geheel van de samenleving.

Kort samengevat kan gezegd worden dat Podium Mozaïek een aanzienlijke bijdrage levert aan de maatschappelijke en culturele positie van zijn publiek en daarmee laat zien dat het in staat is cultuurparticipatie te begeleiden en te faciliteren. Beroepscompetenties die hier door de CO-professionals worden ingezet, zijn met name gericht op zelfexpressie, waarbij zowel de beroepsmatige profilering als de maatschappelijke visie van de CO-professionals centraal staan. Het podium anticipeert op de ontwikkelingen van zijn publiek, maar heeft te maken met het dilemma dat een deel van het publiek minder geëmancipeerd is. In deze groep vormen vroegtijdige schoolverlating en werkloosheid hindernissen om aan burgerschapsvorming te werken. Deze publieksgroep wordt in deze casestudie gezien als een groep die wordt gestimuleerd om aan sociale cohesie te werken, maar uit de praktijk van het Podium blijkt dat de meeste aandacht naar het middenklasse publiek gaat.

Conclusie

Uit deze casestudie blijkt dat Podium Mozaïek voor elke publieksgroep een andere strategie hanteert om cultureel burgerschap te stimuleren. Het publiek eist op zijn beurt ook bepaalde burgerschapsrechten op. Door te werken aan een eigen positieverwerving probeert het podium, afhankelijk van de situatie, telkens verschillende allianties aan te gaan, de ene keer met de overheid, de andere keer met het publiek of de cultuursector. De instelling wijst daarbij positietoewijzing van de overheid en het dominante,

maatschappelijke betoog af, maar ook opvattingen van culturele exclusiviteit of assimilatie onder het publiek.

Omdat de verhoudingen waarbinnen het podium werkt voortdurend in beweging zijn, kiest het podium telkens een eigen koers en gaat daarbij diverse samenwerkingsverbanden aan. Daarom worden de netwerkstrategieën en de samenwerkingsverbanden verschillend ingevuld al naar gelang de gekozen invulling van het concept burgerschap. Concepten als culturele inclusiviteit en exclusiviteit kunnen burgerschapsvorming bevorderen of daarbij juist een hindernis vormen. Er zijn verschillende krachten en vertogen werkzaam in deze verhoudingen. De instelling komt gericht op voor burgerschapsrechten van de publieksgroep met een zwakke sociale cohesie. Het propageert bij deze groep culturele inclusiviteit en wijst haar exclusieve benadering van culturele identiteit af. Daarbij gaan de CO-professionals van het podium een alliantie aan met de overheid, al wijzen ze tegelijkertijd het cultuurbeleid of het maatschappelijke dominante betoog van culturele assimilatie af. De overheid kiest niet enkel voor assimilatie en het publiek niet enkel voor exclusiviteit. Tevens probeert de instelling de jongerenpublieksgroep vaardigheden te leren om zich het concept burgerschap binnen het democratische bestel eigen te maken.

De instelling bewaakt haar visie zowel ten opzichte van het overheidsbeleid, de cultuursector als het publiek. Het podium blijft in elke situatie aan de eigen positieverwerving werken en wijst elke vorm van positietoewijzing af die de instelling afleidt van de eigen doelstelling van culturele burgerschapsvorming. De CO-professionals doen dit binnen steeds wijzigende verhoudingen. Als gevolg van deze veranderingen, die ook doorwerken in de visie en doelstellingen van de CO-professionals, zijn ook de samenwerkingsverbanden en allianties onderhevig aan verandering. De CO-professionals bewegen met behoud van hun eigen visie op burgerschapsvorming. Dit opereren te midden van wisselende posities en een diversiteit aan opvattingen over burgerschap, vraagt van de CO-professional een hoge mate van beroepsmatige reflexiviteit en de vaardigheid om in elke alliantie het eigen profiel centraal te stellen.

Uit de praktijksituatie waarin CO-professionals Yurdakul, Alic en Ol hun beroepsmatige competentie toepassen, kan worden opgemaakt dat zij in hun werk handelen op basis van bepaalde strategieën, maar dat zij ook intuïtief en reflectief sterk zijn, wat zich uit in een creatieve aanpak. Het is bijna onmogelijk om een alomvattende methodiek te bedenken waarmee de handelende

CO-professionals geanalyseerd kunnen worden. Er is een duidelijk verschil in deze casestudies waarneembaar tussen het denken van Alic en Ol en dat van Yurdakul. Alic en Ol denken meer in termen van woordvoerderschap van hun publiek terwijl Yurdakul deze benadering achter zich heeft gelaten. In de meeste gevallen gaat het om situatiegebonden handelingen en strategische inzichten die voortkomen uit de opgebouwde beroepservaring. De cultureel-maatschappelijke, kritische visie van een CO-professional biedt eerder algemene richtlijnen dan vastomlijnde definities. Er moet hier ook worden opgemerkt dat een deel van de beroepsmatige handeling voortkomt uit het intuïtief en reflectief vermogen van de CO-professional. Dit vermogen is opgebouwd uit kennis en inzichten die gezamenlijk als ervaringskennis kunnen worden beschouwd. Zoals Spierts stelt, kan het handelen van een CO-professional begrepen worden als: "weten te handelen in een praktijk waarin het goede centraal staat." (2014, pp.44, 45) Een ervaren professional herkent meteen patronen in een bepaalde situatie en reflecteert daarop beroepsmatig vanuit de eigen beroepscompetenties. Spierts verwijst met 'het goede' naar die normatieve aspecten van professioneel handelen die in de woorden van Klamer (2017) 'shared goods' worden genoemd.

In deze casestudie heb ik beroepscompetenties bestudeerd op drie gebieden, steeds in relatie tot cultuurparticipatie en burgerschapsvorming:

1 Professionele kennis en inzicht

CO-professionals hebben kennis van burgerschapsvorming en inzicht in een effectieve aanpak met betrekking tot cultuurparticipatie. Het concept cultureel burgerschap wordt door de instelling niet gedefinieerd als maakbaar. Het is meer een leefcultuur waarin horizontale, onderlinge verhoudingen centraal staan op grond van gedeelde, culturele ervaringen en referenties. Burgerschapsvorming loopt bij het podium dwars door allerlei traditionele scheidslijnen heen, zoals gender, etniciteit, klasse, religie of politieke voorkeur. Daarnaast spelen burgerrechten een belangrijke rol in het concept burgerschap. Inzichten van CO-professionals zijn terug te vinden in hun analyse van politieke gelegenheidsstructuren, sociologische verbanden die terugkomen in samenwerkingsverbanden en netwerken. Maar deze burgerschapsrechten zijn ook terug te vinden in diverse kunstdisciplines.

CO-professionals zien hun kennis en inzicht als een onderdeel van hun praktische beroepsvaardigheid, die in dienst staat van hun handelingsrepertoire. Deze kennis en inzichten zijn instrumenteel van aard; ze dienen ertoe beroepsperspectieven te bieden. Zoals Schön

(2006) constateert, is dit een vorm van 'knowing-in-action': weten te handelen. In dit onderzoek worden daarmee die vormen van kennis en die inzichten aangeduid die nodig zijn om professioneel te kunnen handelen. In deze casussen gaat het daarbij om een verzameling multidisciplinaire kennis van en inzichten in de kunsten, variërend van muziek, theater, beeldende kunst, fotografie, tot literatuur en poëzie; allemaal esthetische producties die de stad als inspiratiebron nemen en van daaruit reflecteren op maatschappelijke onderwerpen. Door diverse vormen van kennis en verschillende soorten inzichten zijn deze CO-professionals in staat om toegepaste handelingen te verrichten.

2 Professionele beroepsvaardigheden

Het gaat hier over positionering en netwerkstrategieën ten opzichte van het cultuurbeleid, de cultuursector en het publiek: hierbij beschikt een CO-professional over een arsenaal aan handelingsmogelijkheden. De instelling heeft wat betreft haar positionering en netwerkstrategieën te maken met een 'politieke gelegenheidsstructuur', een cultuurbeleid en een cultuursector waartoe men zich moet verhouden. Daarnaast spelen positionering ten opzichte van en samenwerking met publiek en kunstenaars een belangrijke rol. Daarin gaat het om de identificatie van het publiek met het programma-aanbod en om artistieke keuzes in het geval van een samenwerking met kunstenaars.

Beroepsvaardigheden worden ingezet voor de strategische positionering, het opzetten van samenwerkingsverbanden en het creëren van overlevingskansen. Daarbij wordt gebruik gemaakt van positieverwerving, netwerkstrategieën en alliantievorming. Afhankelijk van de vraag of er sprake is van een relatie tot de overheid, de cultuursector of het publiek, nemen deze vaardigheden verschillende vormen aan. Soms wordt gewerkt aan positieverwerving ten opzichte van politici, overheidsfunctionarissen en particuliere fondsen, soms ten opzichte van kunstenaars en leden van een actief publiek. Er is sprake van een brede netwerkrelatie met de cultuursector op nationaal en internationaal niveau. In netwerkrelaties en samenwerkingsverbanden beargumenteren de professionals waarom hun activiteiten maatschappelijk relevant zijn, waarbij ze de nadruk leggen op het maatschappelijke belang van thema's als cultureel burgerschap, lichte gemeenschapsvorming, culturele inclusiviteit en recht op burgerschap. Door het werken aan positieverwerving bewaken de CO-professionals van het podium hun maatschappelijke doelstelling.

3 Professionele reflectieve houding

Deze gaat over de beroepscompetentie van CO-professionals die hen in staat stelt om zich maatschappelijk te profileren. De instelling wijst een corporatieve aanpak met een sociaaleconomische of juridische benadering van burgerschap af en wil daarnaast niet gezien worden of optreden als vertegenwoordiger van haar publiek. Daarnaast neemt het podium ook afstand van de commerciële benadering van het concept cultureel ondernemerschap. In deze benadering wordt van de CO-professional ten eerste verwacht dat hij of zij meer aandacht besteedt aan marktwerking en concurrentie; om dit te bevorderen biedt de overheid zo min mogelijk ondersteuning. Ten tweede wordt de CO-professional in dit model beschouwd als cultureel ondernemer die zich ook in de manier waarop hij of zij het werk organiseert aan het marktmechanisme conformeert. Podium Mozaïek wijst de cultuur van productiehuizen af, die volgens bedrijfsmatige- en marktmechanismen werken. Tegelijkertijd wijzen de CO-professionals ook de exclusieve benadering van het publiek ten opzichte van culturele identiteit af. De instelling ondersteunt nieuwe culturele elitevorming en propageert bij haar publiek lichte vormen van gemeenschapsvorming die zich kenmerken door een cultureel inclusieve benadering van identiteit.

Deze drie beroepscompetenties voor het bevorderen van culturele burgerschapsvorming zorgen ervoor dat de CO-professional voortdurend moet balanceren tussen publiek en politiek. De opkomst van de 'lichte gemeenschap' en pluriforme elitevorming leidt tot een meer faciliterende houding bij de CO-professionals.

Het volgen van de ontwikkelingen bij het publiek en het vinden van een manier om goed te kunnen anticiperen op de culturele habitus, is belangrijker dan het beroepsmatige interveniëren. Hier lijken de CO-professionals meer naast het publiek met een lichte gemeenschap te staan, terwijl zij het bij de publieksgroep met een zwakke sociale cohesie soms nodig achten om actief in te te grijpen teneinde culturele inclusiviteit te stimuleren.

In de cultuursector worden de medewerkers van het podium geprezen vanwege hun openheid en reflectieve houding. De beroepscompetenties van de CO-professionals van de organisatie zijn, afhankelijk van hun functie, pragmatisch of visionair. Zij hebben een sterk analytisch vermogen en kunnen zich snel aanpassen aan nieuwe situaties. Het zijn intuïtieve en reflectieve,

nieuwsgierige ondernemers met hart voor kunst- en cultuurvraagstukken. Om hun strategische aanpak te bepalen maken zij afwegingen op basis van een culturele, maatschappelijke en kritische visie.

De lichte sociale mobiliteit en de opkomst van een pluriform cultureel elitepubliek is vanuit brede maatschappelijke ontwikkelingen te verklaren. Dit neemt niet weg dat een instelling als Podium Mozaïek een aanzienlijke bijdrage heeft geleverd aan decennialange cultuurparticipatie die de context vormt voor deze ontwikkeling. Deze ontwikkeling stelt het podium echter voor een nieuw probleem. De belangrijkste doelstelling van de CO-professionals van het podium is om cultuurparticipatie te bevorderen bij een zo breed mogelijk publiek. Het middenklasse publiek van sociale stijgers heeft dit bereikt, maar juist de publieksgroep die niet aan cultuurparticipatie doet, dreigt hen nu te ontvallen.

Om nieuw publiek te werven moet het podium antwoord vinden op deze nieuwe vragen: op welk publiek wil het podium zich richten en met welke argumenten wil het bij de politiek zijn maatschappelijke relevantie duidelijk maken? Hebben de sociale stijgers en de 'achterblijvers' niet evenveel recht op een eigen kunstpodium? Dit nieuwe dilemma komt ook voort uit het feit dat de sociale stijgers bij het podium in hoge mate en met succes zelf aan cultuurparticipatie hebben gewerkt.

Het podium is in zijn missie geslaagd om cultuurparticipatie te bewerkstelligen bij de derde generatie migrantengroepen, die als een lichte gemeenschap kunnen worden gekenmerkt. Het moet echter nog nadenken over de manier waarop mensen die niet aan cultuurparticipatie doen gestimuleerd kunnen worden. De instelling heeft door een jarenlange investering in publiekswerving nu een vast publiek, dat in de loop van de tijd een emancipatie heeft doorgemaakt en behoefte heeft aan een podium waarmee het zich kan identificeren. Aan de ene kant lijkt het erop dat deze positieve ontwikkeling het werven van publieksgroepen die weinig aan cultuurparticipatie doen in de weg staat. Maar aan de andere kant kan de ervaring van Podium Mozaïek een voorbeeld zijn voor nieuwe cultuurparticipatie-initiatieven van verschillende partijen, zoals beleidsmakers en fondsen. Bovendien kan deze ervaring de vorm van publiekswerving beïnvloeden. Daarbij kunnen de kennis en het inzicht van de CO-professionals van het podium een belangrijke rol spelen bij het aanspreken van nieuwe publieksgroepen.